

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Institutionen för svenska språket

Ordklasser, läsbarhet, syntax och meningsbyggnad i lättlästa böcker

En jämförande studie av fyra lättlästa böcker och deras språkliga uppbyggnad

Gabriela Zivlak Pflügler

Beteckning på arbete: Interdisciplinärt examensarbete inom lärarutbildningen, 15 hp

Ämne: Svenska, LSV410

Termin: VT15

Handledare: Andreas Nord

Sammandrag

Uppsatsen behandlar språkliga aspekter i lättlästa böcker. Syftet är att karakterisera hur lättlästa böcker ser ut, samt vad som utmärker de lättlästa böckerna med avseende på vissa språkliga aspekter. För att få svar på mina frågor undersöks fyra stycken utvalda skönlitterära lättlästa böcker som är utgivna av tre olika förlag: Nypon förlag, Argasso förlag och Hegas.

I uppsatsen presenteras bakgrund och tidigare forskning där Reichenberg och Lundberg (2008), Lagerholm (2008), Gunnarsson (1982) och Björnsson (1968) varit av vikt för studien.

Metoden är en kvantitativ undersökning i form av analys av övergripande kategorier som ordklasser, syntax och meningsbyggnad och läsbarhet. Jag har räknat fram hur stor andel de specifika språkdragen utgör i respektive bok. De språkdrag som studerats är: substantiv (konkreta och abstrakta), verb (presens och preteritum), bisatser och bisattstyper (att-satser, restriktiva relativsatser, villkorssatser, adverbiala satser, indirekta frågesatser). Dessutom har läsbarhetsindex (lix) samt ord- och meningslängd undersökts.

Resultatet visar att gemensamt för alla böcker är att de ligger under lix-värdet 20, vilket innebär att böckerna därmed är mycket lättlästa enligt Björnssons lix-tolk (1968). Den ordklass som dominerar i alla böcker är verb.

Det som skiljer böckerna åt är andelen abstrakta substantiv som förekommer i högre utsträckning i tre av böckerna med abstrakta ord som t.ex. *förfäntan* och *doft*. Abstrakta ord har uteslutits helt i en bok, antagligen eftersom det kan skapa svårigheter för läsare som är i behov av lättläst. Majoriteten av böckerna är skrivna i tempusformen presens, vilket kan ses som väldigt lättläst, eftersom presens upplevs ligga närmre läsaren jämfört med preteritum som ligger längre bort.

Andelen bistaser skiljer sig även då de uteslutits helt i en bok antagligen i syfte att underlätta begripligheten i texten för läsaren. En låg andel bisatser kan dock snarare gynna läsaren, då bisatser bidrar till en rytm i språket. I resterande tre böcker förekommer det bisatser, varav en bok innehåller en hög andel bisattstyper, varav många villkorsbisatser, vilka är bland de svåraste bisatserna för en läsare som är i behov av lättläst (Wiman 1995).

En viss skillnad vad gäller svårighetsgrad i lättlästa böcker förekommer således enligt vad denna studie visar. I stort skiljer sig alla de fyra lättlästa böckerna åt vad gäller svårighetsgrad utifrån de aspekter som undersöks i studien, trots att de alla ligger under lix-värdet "mycket lättläst". Det säger vidare något om att man som framtida lärare inte enbart kan se till lix-värdets svårighetsgrad vid val av litteratur åt sina elever, utan att man även bör ta hänsyn till andra språkliga aspekter.

Nyckelord: *lättläst, substantiv, verb, bisatser, ord- och meningslängd, läsbarhetsindex*

Innehållsförteckning

1 Inledning	1
1.1 Syfte och frågeställningar	1
2 Bakgrund	3
2.1 Allmänt om lättläst	3
2.2 Bokförlagen	4
2.1.2 <i>Vad som kännetecknar lättlästa texter i allmänhet</i>	4
2.2.1 <i>Centrum för lättlästa böcker</i>	5
2.2.2 <i>Argasso</i>	6
2.2.3 <i>Hegas</i>	6
2.2.4 <i>Nypon förlag</i>	7
3 Tidigare forskning	9
3.1 Kort om läsbarhetsforskning	9
3.1.1 <i>Läsbarhet och läsbarhetsindex</i>	9
3.2 Ordklasser	11
3.2.1 <i>Substantiv</i>	11
3.2.2 <i>Verb</i>	12
3.3 Meningsbyggnad och syntax	13
3.3.1 <i>Ord- och meningslängd</i>	13
3.3.2 <i>Bisatser och bisatstyper</i>	13
4 Metod och material	15
4.1 Undersökningens metod	15
4.2 Definitioner	16
4.3 Material(et)	17
4.4 Praktiskt genomförande	18
4.5 Metoddiskussion	19
5 Resultat	20
5.1 Ordklasser	20
5.1.1 <i>Substantiv</i>	20
5.1.2 <i>Verb</i>	23
5.2 Meningsbyggnad, syntax och läsbarhet	25
5.2.1 <i>Bisatser och bisatstyper</i>	25
5.2.2 <i>Ord-och meningslängd och lix-värde</i>	28
6 Diskussion	32
6.1 Nästan nakna	32
6.2 Trasig	33
6.3 Ny här	33
6.4 Min	34
6.5 Slutsats	35
6.6 Slutreflektion ur ett lärarperspektiv	36
6.7 Svårigheter med studien och förslag till vidare forskning	37
Källförteckning:	38
Bilagor	40

Tabellförteckning:

<i>Tabell 1: Andel substantiv i procent i respektive text .....</i>	<i>20</i>
<i>Tabell 2: Andel konkreta resp. abstrakta substantiv i procent i respektive text .....</i>	<i>21</i>
<i>Tabell 3: Andel verb i procent i respektive text .....</i>	<i>23</i>
<i>Tabell 4: Andel verb i presens och preteritum i procent i respektive text .....</i>	<i>24</i>
<i>Tabell 5: Total andel bisatser per grafisk mening .....</i>	<i>26</i>
<i>Tabell 6: Bisatstyper i respektive bok.....</i>	<i>26</i>
<i>Tabell 7: Ord- och meningslängd och lix-värde .....</i>	<i>29</i>

1 Inledning

PISA-testet 2012 visar att 19 länder presterar bättre i läsförståelse än Sverige. Svenska elevers läsförståelse har även försämrats (Skolverket [www]). Många elever blir därav i behov av lättlästa texter och "Lättläst" är ett begrepp som blivit allt vanligare i vårt samhälle. Förlag och författare arbetar för att göra texter mer lättillgängliga för personer som är i behov av lättlästa texter (Centrum för lättläst [www]). Myndigheter och kommuner är skyldiga att ha information även på "lättläst", då det är en demokratisk rättighet att alla medborgare tillgång till information. Faktum är att vi alla är i behov av lättlästa texter ibland (Reichenberg & Lundberg 2008:15). Vissa grupper har ett större läshinder, och det kan exempelvis bero på att man kommer från ett läsovant hem, att man är synskadad, att man har läs- och skrivsvårigheter eller att man har ett annat modersmål än svenska.

En av skolans viktigaste uppgifter är att se till att alla elever lär sig läsa, förstå och använda texter (Reichenberg 2008:7) och som framtida lärare i svenska och svenska som andraspråk kommer lättläst litteratur och texter av olika slag vara högst relevant att ha med i undervisningen, då det alltid finns elever som är i behov av lättläst. Lättlästa böcker är skrivna på ett visst sätt där författarna tar hänsyn till bland annat en rad språkliga aspekter för att underlätta för läsaren.

I uppsatsen intresserar jag mig för några språkliga aspekter som kan tänkas bidra till hur svår- respektive lättläst en text blir. Jag är intresserad av om lättlästa böcker kan tänkas skilja sig åt i dessa språkliga aspekter, trots att böckerna benämns som lättlästa enligt de förlag som gett ut böckerna. Som lärare är det enligt mig viktigt att kunna ta hänsyn till dessa aspekter vid val av litteratur åt den enskilde eleven och den individuella nivå denne befinner sig på. Nedan ges en beskrivning av uppsatsens syfte och frågeställningar.

1.1 Syfte och frågeställningar

Det övergripande syftet med uppsatsen är att karakterisera och beskriva hur några böcker som har ett uttalat syfte om att vara lättlästa ser ut rent språkligt. Ett mer specifikt syfte är att ta reda på vad som utmärker fyra lättlästa böcker med avseende på hur vissa specifika språkliga aspekter kommer till uttryck. Undersökningens frågeställning är följaktligen:

- Hur skiljer sig böckerna i fråga av ett antal språkliga aspekter som brukar förknippas med lättläst?

Metoden är en kvantitativ undersökning i form av analys av övergripande kategorier som ordklasser, syntax och meningsbyggnad och läsbarhet. Jag har räknat fram hur stor andel de specifika språkdragen utgör i respektive bok. Jag har vidare valt att analysera flera aspekter för att undersökningen ska få en bredd. De språkliga aspekter som uppsatsen behandlar är: Substantiv (konkreta och abstrakta), verb och tempus (presens och preteritum), bisatser och bisatstyper (att-satser, restriktiva relativsatser, villkorssatser, adverbiala satser, indirekta frågesatser) och läsbarhet (lix) (se avsnitt 3.1.1) undersöks. Valet av aspekter motiveras vidare under metodavsnittet. Övriga aspekter som kan kopplas till lättläst som exempelvis bildspråk och metaforer, orsakssamband, händelseförlopp, illustrationer och den grafiska formen kommer inte att analyseras i denna studie på grund av att det skulle bli för omfattande. I nästa kapitel presenteras den bakgrund som uppsatsen behandlar.

2 Bakgrund

I detta kapitel presenteras bakgrund om ”lättläst”. Först ges en allmän beskrivning av lättläst. Sedan ges en översikt över vad en lättläst text är och till vem lättlästa riktar sig idag. Slutligen beskrivs de olika förlag varifrån böckerna i denna studie hämtats i relation till Centrum för lättläst.

2.1 Allmänt om lättläst

”Lättläst” är ett begrepp som blivit vanligare och en viktig aktör när det gäller lättläst är Centrum för lättläst som arbetar för att göra texter mer lättillgängliga (i form av textbearbetning som är anpassad) för personer som är i behov av lättlästa texter (Centrum för lättläst [www]). De första texterna som gavs ut som ”lättläst” riktades främst till personer som hade ett så kallat ”begåvningshandikapp”, vilka idag snarare benämns som personer med ett funktionshinder. Idag riktar sig ”lättläst” mot en betydligt bredare grupp.

Centrum för lättläst var först i Sverige med att arbeta med lättlästa böcker. Arbetet startade år 1968 som ett experiment vid Skolöverstyrelsen, SÖ. En särskild arbetsgrupp hade hand om utgivningen och den skedde i samarbete med olika bokförlag. Stiftelsen är statlig och arbetar på regeringens uppdrag med att skriva texter som är anpassade för personer som är i behov av lättlästa texter. 1984 fick den statliga taltidningskommittén i uppdrag att utreda hur nyhetsförmedling till begåvningshandikappade och vissa andra lässvaga skulle kunna ske. 1984 gavs det första numret av tidningen 8 SIDOR ut på försök. Tidningen är en nyhetstidning på lättläst svenska där journalister skriver om aktuella nyheter. 1991 startade lättläststiftelsen ett eget bokförlag, LL-förlaget vilket ger ut lättlästa böcker. Vidare startade år 1997 Lättläst-tjänsten som bearbetar samhällsinformation till lättläst svenska och ordnar kurser i att skriva lättläst. Från och med 2007 ger Centrum för lättläst ut material för skolan. Den 1 januari 2015 övertog Myndigheten för tillgängliga medier, MTM, ansvaret för statens insatser för lättläst (Centrum för lättläst [www])

Centrum för lättlästs vetenskapliga råd har med en grupp forskare sammanställt en skrift (Dokument om lättläst 2013 [www]). I skriften ges en översikt över begreppet *lättläst* utifrån en diskussion kring olika discipliner och med olika perspektiv. I ett samhälle som vilar på en demokratisk grund bör alla medborgare ha tillgång till alla typer av texter. Exempel är nyheter, samhällsinformation, faktalitteratur och skönlitteratur. Lättillgängliga versioner av detta behövs för att även de med någon form av läshinder ska kunna utöva sina demokratiska

rättigheter, som att delta i samhällslivet, delta i det offentliga samtalet och att kunna ta del av hela vårt kulturarv. Det borde alltså vara ett krav att de som är i behov av lättlästa texter ska kunna få tillgång till dem. (Centrum för lättläst [www 2013:2]).

Målgruppen kan alltså inte enbart innefatta gruppen funktionshindrade, då det finns andra grupper som är i behov av lättläst och behöver ha tillgång till lättlästa texter. För funktionshindrade kan sådant som rör layout och grafisk form tänkas påverka hur lätt- respektive svårlästa lättlästa texter blir. Och eftersom målgruppen idag är betydligt bredare borde även andra aspekter kunna bidra till hur lätt- och svårlästa lättlästa texter blir (Centrum för lättläst [www 2013:2]).

2.2 Bokförlagen

Centrum för lättläst (Centrum för lättläst [www]) var alltså först i Sverige med att ge ut lättlästa böcker och de har etablerat sig väl i Sverige vad gäller att ge ut lättläst. Av denna anledning finner jag det relevant att utgå ifrån deras syn på lättläst. Nedan beskrivs de förlag, vars böcker ingår i studien, och deras syn på lättläst i relation till Centrum för lättläst.

2.1.2 Vad som kännetecknar lättlästa texter i allmänhet

Nedan ges en beskrivning av en rad egenskaper som lättlästa texter generellt sett brukar innehålla enligt Centrum för lättläst. I studien utgår jag ifrån dessa egenskaper, för valet av vilka språkliga aspekter som ska undersökas (vilket kommer att utvecklas i kapitel 3).

I boken *Vad är lättläst* har Specialpedagogiska skolmyndigheten tillsammans med Reichenberg och Lundberg försökt reda ut vad lättläst innebär. I boken diskuterar författarna utifrån forskning och beprövad erfarenhet innebörden av begreppet lättläst (Reichenberg & Lundberg 2008:7). De presenterar några egenskaper som brukar gälla för lättlästa texter. De poängterar att lättlästa texter inte alltid stämmer in på alla punkter. Som regel kännetecknas lättlästa texter av att de:

- inte är särskilt långa
- har ett personligt tilltal
- innehåller omväxlande korta och långa meningar
- innehåller satskonnekteror
- undviker långa substantiv

- undviker främmande ord
- innehåller tydligt förklarade orsakssamband
- undviker passiv form
- undviker abstrakta begrepp
- använder praktiska exempel (Reichenberg & Lundberg 2008:8).

Författarna menar att de som är i behov av lättlästa texter egentligen är alla. Men för vissa grupper är behoven större. Dessa grupper är:

- Personer som håller på att lära sig läsa
- Personer som har svårigheter i att lära sig läsa på grund av exempelvis dyslexi
- Personer med koncentrationssvårigheter och med andra neuropsykiatriska störningar exempelvis autism
- Personer med utvecklingsstörning
- Personer med hörselnedsättning
- Vuxna med låg utbildning och bristfällig läserfarenhet
- Personer med annan språklig och kulturell bakgrund
- Personer med språkstörningar
- Personer med motoriska och perceptuella svårigheter (Reichenberg & Lundberg 2008:15).

2.2.1 Centrum för lättlästa böcker

Innehållet i Centrum för lättlästa böcker ska ta hänsyn till läsarens förutsättningar och förkunskaper. Lässvårigheter medför ofta kunskapsbrister i ett ämne och det påverkar hur de arbetar med texten. Det bör finnas en logisk tanke, en tidsföljd eller en känsla som binder ihop texten. Om texten är skriven på ett personligt sätt underlättar det för läsaren. Språket i LL-förlagets texter innehåller enkla meningar med få antal bisatser. En kortare text behöver inte vara enklare än en längre text. Bildspråk och metaforer kan missuppfattas av en del läsare och förekommer därför nästan aldrig. Bilder i LL-förlagets böcker finns till för att förtydliga eller skapa pauser i en text. Den grafiska formen ska enligt LL-förlaget underlätta för läsaren så att denne kan ta sig genom texten. Text, bild och typografi ska samverka för att skapa en lättläst framställning. Typsnitt, storlek på bokstäverna, mellanrum mellan raderna och radbrytning är sådant man tar hänsyn till. (Centrum för lättläst [www]).

2.2.2 Argasso

I studien ingår en bok från förlaget Argasso. Förlaget har inte på samma sätt som andra förlag utformat information om deras syn på lättläst och vad en lättläst text bör innehålla etc. (Argasso [www]). Argasso skriver att de i första hand ger ut lättlästa böcker för barn och ungdomar med lässvårigheter eller svenska som andraspråk. Målgruppen Argasso riktar sina böcker till är alltså betydligt mer avgränsad jämfört med vilka grupper som är i behov av lättläst, som jag tidigare beskrivit. På Argasso är utformningen anpassad för att ge en tydlig och lättläst text genom att: den är läsvänlig och har ett speciellt utformat typsnitt, att texten är vänsterställd med ojämn högerkant, samt att den har väl avgränsade stycken och korta kapitel. Argasso fokuserar främst på layoutens utseende och dess påverkan på läsaren, vilket kan tänkas vara en viktig aspekt men den behöver kompletteras med andra aspekter för att boken ska ses som lättläst. De skriver även att böckerna ska vara form- och språkmässigt lockande. Vad det syftar till mer exakt skriver Argasso inget närmare om (Argasso [www]).

2.2.3 Hegas

Enligt förlaget Hegas som gett ut en bok som ingår i denna studie ska en lättläst bok vara lika välskriven och lika lockande som vilken annan bok som helst (Hegas [www]). Den enda skillnaden är att den ska vara enkel att läsa. På Hegas räknas lix ut (läsbarhetsindex). Ett lågt lix-värde innebär kortare ord och meningar. Böckerna på Hegas överstiger sällan lix 20 (se Björnssons lix-tolk, avsnitt 3.2.1). Vidare tar Hegas hänsyn till en rad andra faktorer som bidrar till att göra boken lättläst, som exempelvis kronologi, persongalleri och den litterära kvaliteten (Hegas [www]).

Hegas 5 kriterier för vad som gör en bok lättläst:

1. Handlingen ska vara rak och tydlig. Läsaren ska på ett enkelt sätt kunna följa med i händelseutvecklingen.
2. Antalet medverkande ska vara begränsat.
3. Det får inte förekomma parallellhandlingar som förvirrar och försvårar läsningen.
4. Språket ska vara enkelt och korrekt. En lättläst bok ska innehålla lätta ord och anpassade meningar.

5. Den litterära kvaliteten ska vara hög och handlingen fångslande. Det måste vara kul och spännande att läsa! (Hegas [www]).

Hegas menar att det finns de som tror att lättlästa böcker bara är till för dyslektiker, vilket inte alls stämmer. Många barn och ungdomar som läser böcker från bokförlaget Hegas är goda läsare. Till dessa räknas personer med dyslexi, men också barn och ungdomar som av andra anledningar har svårt att läsa. För barn som kommer från hem där ordet inte har en aktiv och medveten ställning kan läsningen vara en stor utmaning. Det kan även handla om barn som kommer från läsovana hem, där man inte har för vana att läsa. Elever som har ett annat modersmål än svenska kan ha lässvårigheter. En stor grupp som ofta behöver lättlästa böcker är de många barn och ungdomar med koncentrationssvårigheter. Ytterligare grupper som har stort behov av lättlästa böcker är personer med en utvecklingsstörning eller olika former av funktionsvariationer. Hegas kriterier för vad som gör en bok lättläst stämmer i ganska stor utsträckning överens med Centrum för lättläst syn. Hegas tar dock hänsyn till händelseutveckling och parallellhandlingar, vilket inte Centrum för lättläst gör i samma mening (Hegas [www]).

2.2.4 Nypon förlag

Nypon förlag har givit ut två böcker som ingår i denna studie, därför beskrivs även deras syn på lättläst. Nypon förlag satsar på lättlästa böcker som väcker läslust och bidrar till en nödvändig språkutveckling (Nypon förlag [www]). Förlagets lättlästa böcker kännetecknas av att de har lite text på varje sida, har enkla ord och korta meningar, samt illustrationer som stödjer berättelsen. Språket är vardagsnära. Texten har korta stycken och innehållet skildrar ofta situationer som är lätta att känna igen sig. De lättlästa böckerna som är aningen svårare har ett språk som består av välkända ord och uttryck. De har en kronologisk handling och en tydlig koppling mellan orsak och verkan. Det finns händelseförlopp, personbeskrivningar och miljöbeskrivningar. Den grafiska formen har något större storlek på bokstäverna, lite glesare mellan raderna och bredare marginaler. Förlaget har även kapitelböcker med få eller inga illustrationer. Dessa innehåller något svårare namn, ord och uttryck, samt lite längre meningar. Den grafiska formen är luftig med stor text. Precis som Centrum för lättläst lägger Nypon förlag fokus på illustrationer och den grafiska formen. Till skillnad från Centrum för lättläst tar Nypon hänsyn till aspekter som händelseförlopp, person- och miljöbeskrivningar. Nypon förlag förespråkar även att mäta böckers läsbarhetsindex (lix). De anser att en text som

innehåller kortare meningar och kortare ord är mer lättläst än en text som innehåller långa meningar och långa ord. Långa meningar är ofta svårare att tolka än korta, och långa ord är ofta svårare att förstå än korta. Sedan finns det givetvis alltid undantag. De förhåller sig till den lix-tolk som Björnsson (1968) tagit fram (Nypon förlag [www]).

3 Tidigare forskning

Vid analys av en texts läsbarhet ser man till textens uppbyggnad genom en rad olika faktorer såsom långa ord, ordklassfördelning, bisatser, meningsbyggnad etc. (Melander 2004:32-33). I detta kapitel ges en genomgång av de språkliga aspekter som undersöks och som kan kopplas till de egenskaper som utmärker lättlästa texter (se avsnitt 2.2 och 2.2.1) vilka är centrala för det som tas upp här. Kapitlet berör kategorierna läsbarhet, ordklasser och syntax och meningsbyggnad.

3.1 Kort om läsbarhetsforskning

Det har gjorts en del studier kring att undersöka texters läsbarhet främst inom psykologin, men även inom språkvetenskap genom att man undersökt hur människors textförståelse verkar när de läser en text. Det finns ändock relativt lite forskning kring läsbarhet.

Enligt Teleman m.fl (1973) föreslås lättlästhet som ungefärlig synonym med läsbarhet och de anger tre kriterier för vad som anses med att en text är läsbar 1) Det går lätt att läsa den 2) det går lätt att begripa den 3) läsaren får en känsla av att texten är lättläst.

Wengelin (2015) ger en forskningsöversikt där hon tar upp bl.a. läsbarhet som fokuserar på språkliga drag. Hon skriver även om att det främst forskats om den kvantitativa läsbarhetsforskningen, då man försökt få fram kvantitativa mått på texters språkliga svårighetsgrad genom läsbarhetsformler eller i form av datorverktyg som kan räkna ut en rad olika språkliga variabler (2015:3).

3.1.1 Läsbarhet och läsbarhetsindex

När en texts läsbarhet mäts kan man bedöma om texten generellt sett är lätt- eller svårtillgänglig. Att mäta läsbarhet innebär att man ser till en rad faktorer som rör den analyserade textens uppbyggnad. Den mest kända läsbarhetsformeln i Sverige är lix (läsbarhetsindex). Formeln konstruerades av C. H Björnsson och i boken *Läsbarhet* (1968) beskriver Björnsson dels hur läsbarheten mäts, dels hur lix beräknas. Lix-formeln utvecklades när Björnsson studerade språket i skolböcker. Han undersökte då ovanliga ord, centrala ord, ordens längd, antalet abstrakta ord, personord, meningarnas längd och antal bisatser per

mening (1968:33–40). Vad Björnsson kom fram till var att meningslängd samt andelen långa ord var de läsbarhetsfaktorer som var mest användbara. “Samband mellan ordens längd och svårighetsgrad visade sig enligt honom vara mycket starkt (1968:35)”. “Även sambandet mellan ordens längd och frekvens i språket var även det mycket starkt” (idem.). Innehåller en text långa ord och långa meningar finns det anledning att tro att texten är mer svårläst beroende på en rad faktorer som typiskt samvarierar med långa ord och långa meningar. Lix mäter inte läsligheten och typografiska mått och inte heller innehållsliga faktorer som exempelvis ämnesval och framställningssätt påpekar Björnsson (1968:27–28).

Enligt Reichenberg och Lundberg (2008) ska lättlästa texter innehålla omväxlande långa och korta meningar. De förslag som ger ut lättlästa böcker strävar efter ett lågt lix-värde för att underlätta för läsaren. I studien intresserar jag mig för att undersöka lix-värdet i relation till de språkliga aspekter som vidare tas upp i detta kapitel. Jag vill ta reda på om man endast kan ta hänsyn till lix-värdet vid en bedömning av hur svår- respektive lättläst en text är, vilket är det förlag gör när de sätter lix-etiketter på sina böcker. Om ett antal olika språkliga aspekter analyseras i relation till lix-värdet borde det bli ett annat utfall av hur lätt- respektive svårläst en lättläst bok är.

Läsbarhetsindex i en text räknas alltså ut genom formeln ML+LO. LO är förekomsten av långa ord (ord med fler än sex bokstäver) mätt i procent och ML är genomsnittlig meningslängd mätt i antal ord. (Björnsson 1968).

$$\frac{\text{Antal ord i texten}}{\text{Antal meningar i texten}} = \text{Meningslängd (ML)}$$

$$\frac{\text{Långa ord}}{\text{Alla ord}} \times 100 = \text{Procenttalet långa ord (LO)}$$

$$\text{ML} + \text{LO} = \text{LIX}$$

I studien förhåller jag mig till Björnssons (1968:89) enkla lix-tolk med fem skalsteg som ser ut som följer:

20 - Mycket lätt

30 - Lätt

40 - Medelmåttlig

50 - Svår

60 - Mycket svår

Förlag som ger ut lättlästa böcker strävar efter ett lågt lix-värde och de brukar hålla sig under lix-värdet 20, d.v.s. mycket lätt enligt Björnssons lix-tolk (1968).

3. 2 Ordklasser

Nedan presenteras ordklasserna substantiv (konkretion och abstraktion) och verb, samt tempus (presens och preteritum). Dessa aspekter undersöks i relation till läsbarheten och även för att de kan antas vara centrala för lättlästa texter. Enligt Reichenberg & Lundberg (2008:8) bör man undvika långa substantiv i lättlästa texter, att föredra är istället en större andel verb. Andelen abstrakta substantiv är även en bidragande faktor till en texts svårighetsgrad, på grund av att abstrakta ord kan vara svårtolkade i sitt sammanhang för en person som är i behov av lättläst (idem.). En hög andelen verb i presens kan tänkas göra lättlästa texter mer begripliga, då denna verbform skapar en större närhet till läsaren.

3.2.1 Substantiv

Substantiv är den ordklass som brukar dominera i texter (Lagerholm 2008:108). Den enda som kan konkurrera i kvantitet är verb. Substantiv är en informationstung ordklass, vilket får betydelse för vår uppfattning av en text. När en hög andel substantiv förekommer i en text är texten nominal, vilket innebär att texten uppfattas som mer skriftspråklig. Nominala stilar förekommer ofta i vetenskapliga texter, lagtexter och facktexter, och kan därmed ses som mer svårlästa (Lagerholm 2008:108).

Även andra faktorer kan påverka läsoplevelsen. Är substantiven konkreta eller abstrakta är faktorer som kan påverka. Enström (2004:187) påpekar att graden av abstraktion respektive konkretion ofta har stort inflytande på hur lätt eller svårt det är att förstå ett substantiv. De konkreta ordens entydiga innehåll gör dem lätta att förstå sig på. De mer abstrakta orden med mindre tydliga betydelseavgränsningar är troligare mer svårinlärd.

En av de tidigare texterna som skrevs inom lättläst var Göranssons rapport (1986:54). *Att skriva lätt: Utvärdering av nyhetstidningen 8 SIDOR*. I studien lät hon ett flertal grupper med en lindrig begåvningsnedsättning läsa och diskutera tidningen 8 SIDOR. Göranssons syfte var

bland annat att undersöka textens abstraktionsnivå. Hon drar slutsatsen om att det är viktigt att konkretisera innehållet och förenkla språkbyggnaden.

Af Geijerstam (2006:103) har i sin modell en syn för hur konkreta och abstrakta ord ska definieras. Hon tar hänsyn till den textuella kontexten, vilket innebär att ett och samma ord kan analyseras som antingen konkret eller abstrakt beroende på sammanhanget i texten. Af Geijerstam (2006:102) skriver även att "konkret och abstrakt inte behöver betraktas som en dikotomi, utan kan betraktas som en glidande skala, där de första stegen mot abstraktion går genom generaliserade uttryck".

Wengelin (2015:7) skriver även hon om konkretionsgrad, vilken hon ser som en komplex fråga. Hon menar att ju svårare det är att skapa sig en mental bild av ett ord desto mer abstrakt är det. Var på den skalan gränsen mellan konkreta och abstrakta ord går kan diskuteras. Många gör uppdelningen som att konkreta ord representerar något materiellt (en substans eller ett ting) medan abstrakta inte gör det. "lampa" skulle t.ex. vara ett konkret ord och "frihet" abstrakt.

En hög andel substantiv kan således skapa svårigheter för läsaren och särskilt om det förekommer en hög andel abstrakta substantiv. I studien förhåller jag mig till Wengelins (2015) definition av abstrakta ord, då det som analyserats utgöra ett konkret substantiv är något materiellt och det som analyserats tillhöra ett abstrakt substantiv inte är det.

3.2.2 Verb

Verb och substantiv har ofta ett komplementärt förhållande skriver Lagerholm då många substantiv brukar innebära få verb och tvärtom (2008:108). Många verb i en text innebär att stilen är verbal, vilket är typiskt för talspråklig skrift. Är texten berättande krävs många verb. I berättelser har sändaren alltid en möjlighet att välja mellan presens och preteritum i återberättandet av en händelse. Trots att berättelsen alltid utgår ifrån det förflutna kan berättelsen återges i presens så att det som återges händer samtidigt med läsningen. Resultatet av detta blir att läsaren hamnar närmre händelserna och en närvaro skapas. Preteritum däremot ökar distansen till händelserna, vilket inte behöver ses som mindre lämpligt utan det kan snarare skapa en känsla av längtan (2008:108).

Hellspong och Ledin (1997:70) skriver även att verbets tempus har flera funktioner. Att relatera textens tid till skeendets är en. Att ge eftertryck och visa vad som är viktigt är också en. Hellspong och Ledin skriver likt Lagerholm att det som står i presens ligger närmast textens syfte, medan det som står i preteritum upplevs ligga länge bort.

Ordklassen verb kan tänkas vara den ordklass som dominerar i denna undersökning på grund av att texterna i studien är skönlitterära och är av en berättande karaktär. Domineras lättlästa texter av verb kan de tänkas bli mer lättbegripliga, eftersom substantiv gör texter mer informationstäta och svårbegripliga. Dock så analyseras inte andra ordklasser i relation till de som undersöks i denna studie. Verb i preteritum är ett vanligt tempus vad gäller skönlitterära böcker. I de lättlästa texterna i denna studie kan preteritum tänkas vara det som dominerar. Dock så kan presens vara en mer begriplig form i lättlästa böcker, då denna form skapar en större närhet till läsaren än vad preteritumformen gör.

3.3 Meningsbyggnad och syntax

Nedan presenteras tidigare forskning om långa ord- och meningar kopplat till lättläst. En lättläst text behöver varieras av både långa och korta meningar, annars får texten ingen rytm och blir svårare att läsa (Reichenberg 2008:47). Även lättläst i relation till bisatser och bisatstyper tas upp i detta avsnitt. I lättlästa texter är det önskvärt att inte utesluta bisatser helt menar Reichenberg (2008:47) eftersom även de skapar en rytm för läsaren.

3.3.1 Ord- och meningslängd

Huvudregeln när det gäller lättlästa böcker är att undvika långa krångliga meningar. Det är inte enbart enstaka ord och uttryck som har en betydelse för lättillgängligheten, utan även hur orden sätts samman till satser spelar en viktig roll (Detta är lättläst 1994:9). "Vill man skriva enkelt bör man vara varsam med långa ord" hävdar Björnsson (1968:35). Ett uppradande av korta huvudsatser kan enligt Björnsson (1968:39) generellt sett ses som en stereotyp och tråkig text. I svårare texter är ofta långa och korta meningar längre än vad de är i enklare texter. Lagerholm skriver till skillnad från Björnsson att det är lätt att tro att långa meningar alltid innebär en svårtext. Lagerholm hävdar att det inte finns någon entydig koppling mellan meningslängd och svårighetsgrad. Lagerholm (2008:137) skriver även att korta meningar inte heller behöver betyda att en text är enkel. Sundin (2007:60) är enig med ovanstående forskare om att långa meningar kan skapa stora problem för läsaren.

3.3.2 Bisatser och bisatstyper

Wiman (1995:4) skrev en uppsats om lättlästa texter, i vilken han skriver om förlaget Centrum för lättläst som sammanställt en skrift "Detta är lättläst" (Däl). I skriften finns riktlinjer för hur man skriver lättlästa texter. Det står att bisatser självklart förekommer i lättlästa texter,

fast i lägre utsträckning (Wiman 1995:4). Att texter blir mer lättlästa om de består av huvudsakligen huvudsatser stämmer inte med Reichenbergs (2008:47) syn, då hon menar att rytmen i dem försvinner om bisatser utelämnas. Bisatser finns i språket för att de har en funktion att fylla och språket skulle inte klara sig utan dem.

Wiman (1995:12) skriver även om olika bisatstyper och han menar att att-satser är de lättaste bisatserna att förstå, då de är mycket vanliga i talspråket och oftast används när man talar om vem som säger, tror, tycker eller tänker någonting. Villkorsbisatser (bisatser inledda med *om*) är de svåraste, då de ofta talar om ett hypotetiskt innehåll (1995:11). Bisatser kan tala om vad som är förgrunds- och bakgrundsinformation “De blev arga på barnen, som tjänar pengar på olagligt sätt”, ett villkor för att något ska hända “Handla boken, om du tycker om författarens sätt att skriva”, när något händer “När mamma skulle ta tag i honom, slogs han vilt. Och syftet eller avsikten med något “Skolan arbetar förebyggande för att alla barn ska ha det bra” Det kan även handla om att-satser, vilka har flertal funktioner och är vanliga i språket “Föräldrarna vill ju inte att hon ska gå på dans”. (1995:11).

Lagerholm (2008: 126-127) skriver i sin bok att bisatser förekommer i större utsträckning i formell skrift vilket beror på att språket formas mer komplext jämfört med vad det gör i det spontana och mer socialt inriktade talspråket. När satser domineras av samordning kallas tendensen för paratax och när satser domineras av underordning kallas det för hypotax. Lagerholm skriver att det traditionellt sett hävdats att paratax är typiskt för talspråk och ledig, enkel prosa. Lagerholms egen undersökning kring det svenska skriftspråket visar tendenser på att “att-satser är vanligare i utredande stil, icke restriktiva relativsatser är vanligare i skrift och indirekta frågesatser ofta används i dialogisk, mer personlig stil (2008:128)”. Svårigheter kan uppstå om satser flätas in i varandra och om substantiv radas upp efter varandra. Rak ordföljd förespråkas vilket innebär att subjektet kommer först och predikatet efter. Även bisatser bör undvikas står det i *Detta är lättläst* (1994:9).

Väntat är att texterna i denna undersökning innehåller endast ett fåtal bisatser för att underlätta för läsare.

4 Metod och material

I detta kapitel presenteras den metod och det material som ingår i uppsatsen. Jag redogör för hur det praktiska genomförandet sett ut, reder ut några definitioner och ger en metoddiskussion.

4.1 Undersökningens metod

För att få svar på mina frågeställningar undersöks de språkdrag som beskrivits i föregående kapitel med utgångspunkt i Per Lagerholms bok *Stilistik* (2008). Boken har de verktyg som behövs i det arbete som görs i denna undersökning vad gäller det som rör ord- och ordklassnivå samt syntaktisk nivå. Även läsbarhet undersöks med utgångspunkt i C.H Björnssons bok *Läsbarhet* (1968).

Metoden är en kvantitativ undersökning i form av analys där jag räknar fram och karakteriserar hur några specifika språkliga aspekter ser ut i fyra lättlästa böcker, eftersom det kan tänkas påverka hur lättast en text blir. Jag resonerar mer detaljerat om hur de språkliga aspekterna använts i respektive bok och relaterar detta till vad forskning säger om lättlästa texter. Jag har vidare valt att analysera flera aspekter för att undersökningen ska få en bredd. De kategorier som ingår i studien är: läsbarhet, ordklasser och syntax- och meningsbyggnad.

Läsbarhetsindex (lix) undersöks i denna studie, vilket innebär att man mäter en texts svårighetsgrad vad gäller ord-och meningslängd. Innehåller en text långa ord och långa meningar finns det anledning att tro att texten är mer svårläst beroende på en rad faktorer som typiskt samvarierar med långa ord- och långa meningar (Björnsson 1968). Ett av huvudsyftena med att kunna mäta läsbarhet är att kunna jämföra närbesläktade böcker. Förlag som ger ut lättlästa texter ser ofta endast till vilket lix-värde böckerna har för att bedöma hur lätt-respektive svårlästa de är, vilket även gäller de förlag till böckerna som ingår i studien.

I uppsatsen analyseras även ordklasserna substantiv och verb. Vad som är intressant är frekvenser av proportioner mellan olika ordklasser så som substantiv och verb. En mängd av en viss ordklass kan bidra till att texten får en viss karaktär (Lagerholm 2008:106).

En hög andel substantiv gör som tidigare nämnt att texten blir mer informationstät och en hög andel verb är den ordklass som brukar dominera i skönlitteratur. Vad gäller substantiv och verb, så räknas andelen procent ut i respektive text för vardera ordklass.

Det är likaså viktigt att studera undergrupper av ordklasser utifrån betydelsemässiga kriterier menar Lagerholm (2008) och därför analyseras även substantivens konkretion och abstraktion, vilket kan påverka hur lätt-respektive svårläst en text är, då ett abstrakt substantiv kan upplevas mångtydigt för läsaren. Även verbens tempusformer presens och preteritum undersöks, då presens kan skapa en närhet till läsaren.

Den syntaktiska nivån är i likhet med den lexikala intressant och relevant, då även syntaxen har stor inverkan på stilen (Lagerholm 2008). Inom kategorin syntax analyseras bisatser och bisatstyper (att-satser, restriktiva relativsatser, villkorssatser (om), adverbiala satser (när, för att, eftersom) och indirekt frågeord (hur). Vad gäller bisatser räknas andel per grafisk mening ut och vad gäller bisatstyper så räknas andel av varje typ av underordnad sats ut. Bisatser kan bidra till textens svårighetsgrad, alla bisatstyper förutom att-satser är främst de som kan tänkas försvåra texten. Att eftersträva i lättläst är omväxlande långa och korta meningar.

I studien analyseras de lättlästa texterna efter varje språkdrag ovan i relation till det lix-värde de har och sedan sammanställs resultaten.

4.2 Definitioner

Nedan ges en sammanfattning av hur jag valt att definierar sådant som tagits upp i kapitel 3 och som är relevant för den studien undersöker.

I studien förhåller jag mig till Wengelins (2015:7) beskrivning av *konkreta* och *abstrakta ord*. Konkreta ord representerar något materiellt (en substans eller ett ting) medan abstrakta inte gör det.

Ordlängd definieras enligt Björnsson (1968) som antalet bokstäver per ord.

Långa ord definieras av Björnsson (1968) som ord med mer än sex bokstäver, vilket baseras på ett flertal detaljundersökningar kring frågan och faktorn visar sig mäta läsbarheten med god säkerhet.

Långa meningar definieras av Björnsson (1968:39) som "meningar med mer än tolv ord". Långa meningar och meningslängd mäter läsbarheten lika bra och därför behöver man inte ta med dem båda. Lix baseras på medeltalet ord per mening och andelen långa ord (fler än 6 bokstäver) uttryckt i procent.

En *bisats* definieras jag som följer: ”Man talar om två typer av satser: huvudsatser och bisatser. Skillnaden mellan dem är att de har olika led placerade på typplatsen: det finita verbet i huvudsatser och bisatsinledaren - subjunktionen, adverbet eller det relativa pronomenet - i bisatser” (Lundin 2009:138). Bisatserna kan inte stå för sig själva utan är underordnade en annan sats. Vidare finns det olika typer av bisatser som jag benämner som bisatstyper. Att-satser, villkors-satser (om), adverbiala satser (när, för att, eftersom) och indirekta frågeordssatser (hur) inleds med de angivna orden. En restriktiv relativsats definieras jag som nödvändig för att hela meningen ska kunna tolkas rätt och kan av den anledningen inte utelämnas. En icke-restriktiv relativsats utgör däremot ett parentetiskt inskott, vilket innebär att meningen fungerar även om relativsatsen utelämnas (språkbruk [www]).

Andelen *bisatser per grafisk mening* i respektive bok analyseras. En grafisk mening avser en mening som inleds med stor bokstav och avslutas med stort skiljetecken, vanligtvis med punkt (Lagerholm, 2008:121).

4.3 Material(et)

Materialet i undersökningen består av fyra lättlästa böcker som jämförts och bearbetats med kvantitativa metoder. En kvantitativ undersökning blir det på grund av att jag har räknat antalet förekomster av de aspekter som undersöks. Böckerna hör till kategorin lättläst eftersom de är utgivna av förlag som ägnar sig specifikt åt att utforma lättlästa texter. De fyra böckerna riktar inte in sig på någon särskild grupp (förutom att de rekommenderas från 12 år och uppåt) utan är till för alla som kan tänkas vara i behov av lättläst. Materialet som analyserats i studien är:

Nästan nakna (2013) är skriven av Mårten Melin (Nypon förlag) och är den femte boken om Måns och Emma. Deras kärlek utvecklas i varje bok. Böckerna kan läsas fristående och i denna bok går Måns på mellanstadiet och han är kär i Emma. Måns ska sova över hos Emma och de börjar båda bli nyfikna på sex, men de känner båda att de inte vill mer än att hålla om varandra. Rekommenderad läsålder är 12-15 år.

Ny här (2012) är skriven av Christina Wahldén (Nypon förlag) och handlar om den ensamkommande flyktingpojken Hamed som flytt till Sverige från Afghanistan utan sina föräldrar. Han har nu vistats i Sverige i nästan ett år och bor tillsammans med fem andra tonårsskallar som även de är flyktingar. Hamed har blivit intervjuad om sitt liv i lokaltidningen där de skrivit att ”Han klarade sig från kriget”. Hamed berättar inte för journalisten om hur

jobbigt han egentligen har det med sömnlösa nätter och otäcka minnen från tiden i Afghanistan. Rekommenderad läsålder är från 12 år.

Min (2012) är skriven av Joanna Kenrick (Agrasso) och handlar om Matt som varit kär i Shelly i flera år. Matt har aldrig vågat berätta hur han känner eftersom han är så blyg. Matts bästa kompis blir tillsammans med Shelly och Matt tar mod sig till och ber Shelly göra slut med bästa kompis och ber henne bli tillsammans med honom istället. Shelly blir förvirrad eftersom Matt aldrig sagt hur han känner för henne. Shelly gör slut med bästa kompis men efter det blir det inte alls som Matt tänkt sig. Shelly pratar inte längre med honom, och hennes vänner är arga på honom. Matt trodde att Shelly ville ha honom men tydligen inte. Rekommenderad läsålder är 12-15 år.

Trasig (2011) är skriven av Märten Melin (Hegas) och handlar om Max som brukar ha sex med Ida, en tjej i skolan, fastän de inte är tillsammans. De hälsar inte på varandra och har aldrig setts ute tillsammans. De träffas helt i smyg. Max får nog en dag och bestämmer sig för att det är sista gången som de har sex med varandra. Max blir efter uppbrottet med Ida kär i Elin. Efter bara några dagar får han ett sms från Ida där hon skriver att hon är med barn. Rekommenderad ålder 13 år och uppåt.

I urvalet tog jag hänsyn till aspekter som att de lättlästa böckerna är anpassade för en viss ålder, 12 år och uppåt, att böckerna berör ungdomsteman som kärlek, hat, sexualitet, relationer, våld och ensamhet samt att de är utgivna av olika bokförlag. Dock är två av böckerna utgivna av samma förlag, vilket kan tänkas leda till att resultatet blir likartat. En viss bredd blir det i och med att de andra två böckerna är utgivna av två andra förlag. Två av böckerna är även skrivna av samma författare, men är utgivna av olika förlag.

För att begränsa analysmaterialet har en avgränsning kring textmaterialet gjorts till att analysera 17 sidor i vare lättläst bok. Den lättlästa boken *Nästan nakna* (2013) har totalt 17 sidor löpande text och därmed analyserades hela denna bok. I de tre andra lättlästa böckerna har jag valt de 17 första sidorna för att få ett så likt omfång som möjligt. *Ny här 2012* analyseras t.o.m. s. 19, *Min* (2012) analyseras t.o.m. s. 29 och *Trasig* (2011) analyseras t.o.m. s. 27. Anledningen till det spridda sidantalet är att antalet bilder skiljer sig i varje text.

4.4 Praktiskt genomförande

I mitt förarbete inför själva analysen av de lättlästa texterna utformades en mall med de kategorier och språkdrag som undersöks i studien. Mallen användes endast för en del av undersökningen, till det som rör ordklasser och syntax och meningsbyggnad. Språkdragen

analyserades ett åt gången i den ordning som analyskategorierna var konstruerade. Resultaten fördes vidare in i tabeller (se resultatkapitel) där de olika resultaten redovisas. Jag har räknat fram antalet förekomster och om en text innehåller ett och samma ord flera gånger har dessa räknats som en förekomst per ord. De fyra texterna fördes även in i en lix-räknare som finns på internet. Lix-räknaren används för att få en uppfattning om hur lätt- eller svårläst en text är att läsa (lix.se). Texterna skrevs av för hand eftersom de inte fanns i elektroniskt format.

4.5 Metoddiskussion

Metoden har både för- och nackdelar. Vad som kan tänkas mindre positivt med denna typ av undersökning är att det är mycket som inte räknas. Det är många språkliga aspekter som uteblir och som eventuellt hade varit av intresse i relation till det som faktiskt undersöks. Ännu ett problem med en kvantitativ undersökning kan vara att det inte ger någon vidare information om hur de analyserade språkdragen används, det säger endast något om att de används. Vid uträkning av genomsnitt och frekvenser tar man inte fasta på variationen i undersökningen, dynamiken i materialet uteblir helt enkelt. Med en medvetenhet om nackdelarna med denna typ av metod borde ändå undersökningen som görs bekräfta och precisera vissa påståenden som vidare kommer att ge en översikt och fånga en tendens i det undersökta via de språkdrag som analyseras (Lagerholm 2008:234–236). En positiv aspekt är att materialet som undersöks i denna studie är liknade material inom samma genre, skönlitteratur och lättlästa böcker vilket säkerställer jämförbarhet. I detta material har analysen gjorts på lika villkor, vilket är en stor fördel för att få ett tillförlitligt resultat. För att verkligen få reda på hur de lättlästa böckerna fungerar för en specifik målgrupp skulle däremot en undersökning med autentiska läsare eller användarenkäter behöva göras.

5 Resultat

I detta kapitel ges en resultatbeskrivning med koppling till vad tidigare forskning säger om lättläst. Jag redogör först för de ordklasser som undersökts, sedan för de språkdrag som tillhör syntax och meningsbyggnad och slutligen för läsbarheten (lix) i de fyra böckerna. Resultaten diskuteras vidare i nästa kapitel.

5.1 Ordklasser

Nedan ges en resultatbeskrivning av ordklassen substantiv, med underkategorierna konkreta och abstrakta substantiv. Vidare ges en resultatbeskrivning av ordklassen verb, med underkategorin tempus (presens och preteritum).

5.1.1 Substantiv

I tabell 1 redogörs för andelen substantiv i respektive text samt hur stor andel abstrakta och konkreta ord som förekommer.

Tabell 1: Andel substantiv i procent i respektive text

Bok:	Totalt antal ord:	Totalt antal substantiv:	Andel substantiv i procent:
Nästan nakna (Nypon förlag, Mårten Melin)	1183	181	15,0 %
Min (Argasso, Joanna Kenrick)	1300	108	8,3 %
Ny här (Nypon förlag, Christina Wahlden)	1055	216	20,5 %
Trasig (Hegas, Mårten Melin)	1194	166	14,0 %

Tabell 1 visar att boken *Ny här* har störst andel substantiv, 20,5 % (216 förekomster), följt av boken *Nästan nakna* med 15,0 % (181 förekomster) och *Trasig* med 14,0 % (166 förekomster). Den bok som har lägst andel substantiv är *Min* med endast 8,3 % (108 förekomster). Andelen substantiv skiljer sig alltså i ganska stor utsträckning mellan de fyra lättlästa böckerna, särskilt mellan boken *Min* med lägst andel substantiv och boken *Ny här*

med störst andel substantiv. Det skiljer hela 12,2 % mellan dessa två. *Nästan nakna* och *Trasig* är relativt lika vad gäller andelen substantiv.

Tabell 2: Andel konkreta resp. abstrakta substantiv i procent i respektive text

Bok:	Totalt antal substantiv:	Totalt antal konkreta substantiv:	Andel konkreta substantiv i procent:	Totalt antal abstrakta substantiv:	Andel abstrakta substantiv i procent
Nästan nakna (Nypon förlag)	181	181	100 %	0	0 %
Min (Argasso)	108	99	88,9 %	9	11,1 %
Ny här (Nypon förlag)	216	212	98,1%	4	1,9 %
Trasig (Hegas)	166	162	97,6 %	4	2,4 %

I tabell 2 kan man utläsa andelen konkreta och abstrakta substantiv i respektive lättläst bok. Resultatet visar att de konkreta substantiven dominerar i alla de fyra lättlästa böckerna. Boken *Min* har störst andel abstrakta substantiv, 11,1 % (nio förekomster). De abstrakta orden i denna text är: *leendet* (två förekomster), *leenden*, *misstag*, *mardröm*, *förväntan*, *doft*, *chans*, *chansen*. *Nästan nakna* har inga abstrakta substantiv alls. *Ny här* har 1,9 % abstrakta substantiv (fyra förekomster). De abstrakta orden i denna text är: *minnen* (fyra förekomster). Och slutligen så har *Trasig* 2,4 % (fyra ord). De abstrakta orden i denna text är: *natur* (två förekomster), *estetik*, *ensamhet och tanken* (fem förekomster).

Boken *Min* har alltså den lägsta andelen substantiv på 8,3 %, men har en hög andel abstrakta substantiv på 11,1 %. Ett exempel på abstrakta substantiv i boken *Min* är: ”**leendet** hon gav mig var inte som de **leenden** hon gav alla andra, det var jag säker på.”. En hög andel substantiv gör att en text blir mer skriftspråkig och avancerad (Lagerholm 2008:108). Den höga andelen abstrakta substantiv i denna bok säger något om att boken inte är så pass lättläst sett till denna aspekt. Om endast andel substantiv skulle studerats skulle boken *Min* alltså ses som relativt lättläst men Lagerholm hävdar däremot att det är lika viktigt att studera undergrupper av ordklasser utifrån betydelsemässiga kriterier, som att endast studera ordklasser i sig (2008:107). Att boken har en hög andel abstrakta ord gör alltså att texten blir mer svårläst i relation till de andra analyserade böckerna för en elev som har lässvårigheter.

Av resultatet kan man vidare utläsa att den bok som har störst andel substantiv är boken *Ny här* med 20,5 % andel substantiv. Denna bok har även en låg andel abstrakta substantiv på 1,9 %, vilket tyder på att boken kan tänkas vara mer anpassad för personer som är i behov av lättlästa böcker. Exempel på abstrakta substantiv i boken *Ny här* är: ”Han får otäcka **minnen** från Afghanistan.” ”Hamed har för många svåra **minnen**. Otäcka **minnen**. Onda **minnen**.”

En lättläst bok ska enligt *Centrum för lättläst* ha ett språk som är konkret och vardagligt och inte abstrakt. Texterna ska bestå av enkla ord framför svåra ovanliga ord. I boken *Ny här* upprepas dock de abstrakta substantiven till skillnad från de andra böckerna.

Böckerna *Nästan nakna* och *Trasig* har 15,0 % respektive 14,0 % andel substantiv och vad gäller abstraktion av substantiv har *Nästan nakna* 0 % andel abstrakta ord och *Trasig* 2,4 %. Exempel på abstrakta substantiv i boken *Trasig* är: ”Hennes ögon lyser **ensamhet**” och ”Jag slår bort **tanken**”.

Nästan nakna kan vidare ses som den mest lättlästa boken om man endast ser till substantiven. Jämfört med de andra tre böckerna så innehåller boken inte några abstrakta ord. De abstrakta orden skapar svårigheter för personer som har lässvårigheter, då de inte kan ”ta på” ordet som de kan med ett konkret ord. Dock så behöver inte denna aspekt gälla för alla de grupper som är i behov av lättläst enligt Reichenberg och Lundberg (2008). En person med dyslexi torde inte ha svårigheter i att t.ex. förstå abstrakta ord som exempelvis en person som har ett annat modersmål kan tänkas ha. Det kan således handla om olika lässvårigheter för olika grupper.

5.1.2 Verb

Nedan redogörs för andelen verb i de fyra lättlästa texterna samt hur stor andel presens och preteritum det förekommer i varje text.

Tabell 3: Andel verb i procent i respektive text

Bok:	Totalt antal ord:	Totalt antal verb:	Andel verb i procent:
Nästan nakna (Nypon förlag)	1197	242	20,2 %
Min (Argasso)	1311	238	18,3 %
Ny här (Nypon förlag)	1068	209	19,8 %
Trasig (Hegas)	1224	262	21,4 %

Tabell 3 visar att boken *Trasig* har störst andel verb, 21,4 %, (262 förekomster) följt av boken *Nästan nakna* med 20,2 % (242 förekomster). *Ny här* kommer på tredje plats och har 19,8 % andel verb (209 förekomster). Lägst andel verb har boken *Min* med 18,3 %, (238 förekomster). Resultatet visar att andelen verb i de fyra lättlästa böckerna inte skiljer sig åt i så stor utsträckning, det förekommer ungefär lika stor andel verb i alla fyra texter.

Tabell 4: Andel verb i presens och preteritum i procent i respektive text

Bok:	Totalt antal verb:	Totalt antal verb i presens:	Andel verb i presens i procent:	Totalt antal verb i preteritum:	Andel verb i preteritum i procent:
Nästan nakna (Nypon förlag)	242	171	70,7 %	8	3,3 %
Min (Argasso)	238	19	8,0 %	118	49,6 %
Ny här (Nypon förlag)	209	96	46,0 %	31	14,8 %
Trasig (Hegas)	252	152	60,2 %	20	8,0 %

Tabell 4 visar hur stor andel verb som är i presens- och preteritumform i respektive lättläst text. *Nästan nakna* har störst andel verb i presens med hela 70,7 % (171 förekomster) och endast 3,3 % (åtta förekomster) verb i preteritumform, Därefter hamnar boken *Trasig* med 60,2 % (152 förekomster) verb i presens och 8,0 % (20 förekomster) verb i preteritum *Ny här* har 46,0 % (96 förekomster) verb i presens och 14,8 % (31 förekomster) verb i preteritum. Boken *Min* har betydligt minst andel verb i presens 8 % (19 förekomster) och högst 49,6 % (118) andel verb i preteritum.

För att se till verbens frekvens skriver Lagerholm att en berättande text kräver många verb (2008:108). Resultaten i denna studie visar på att verben dominerar överlag. Andelen verb ligger mellan 18,2 % till 21,4 %. Böckerna har således en verbal framställning, vilket är naturligt eftersom böckerna ingår i genren skönlitteratur. Det gör i sin tur att texterna blir mer lättlästa jämfört med om substantiven hade dominerat. Den enda bok som har en högre andel substantiv än verb är boken *Ny här*, dock så är inte denna skillnad så stor.

I böckerna *Nästan nakna*, *Ny här* och *Trasig* dominerar verbformen presens. Boken *Min* har däremot en hög andel verb i preteritum. En berättelse utgår alltid ifrån det förflutna och eftersom berättelsen i de tre förstnämnda böckerna skrivs i presens återges det som händer samtidigt med läsningen. Läsaren hamnar närmre händelserna.. Boken *Nästan nakna* upplevs mest lättläst, eftersom den är skriven i presens. Exempel på presensform i boken *Nästan nakna*: ”Jag och Emma **är** på museum. Hela klassen **är** med. Vi **tittar** på gamla tavlor. Det **är** mycket nakna tjejer på tavlorna, **säger** Emma.”. Boken *Ny här* är även den skriven i presens.

Exempel på presensform i boken *Ny här*: ”Hamed **går** i förberedelseklass. Han **förstår** svenska ganska bra nu. En del i klassen har varit i Sverige kortare tid. De kanske inte **förstår** allt som **står** i tidningen.”

Boken *Trasig* är även den mestadels skriven i presensform. Exempel på presensform i boken *Trasig*: ”Ida **sitter** kvar. Hon **tittar** på mig. Jag **ser** henne snabbt i ögonen. De **ser** ensamma ut. De **lyser** ensamhet. Och jag **tänker** att det där måste jag skriva ner.”

Boken *Min* skiljer sig från de andra tre böckerna på grund av att den har en högre andel verb i preteritum än i presens. Det gör vidare att boken får en ökad distans till händelserna, vilket vidare skapar en känsla av längtan, skriver Hellspong och Ledin (1997:70).

Exempel på preteritumform i boken *Min*: ”Ända sedan vi först **träffades** när vi **var** tolv. Hon **gick** i min klass och jag **kunde** inte sluta titta på henne. Hon **hade** håret uppsatt i hästsvans som liksom **svängde** när hon **gick**, och hon **hade** ett charmigt skratt.”

En verbal framställning är mer talspråklig och informationsgles (Hellspong och Ledin 1997:78–79) vilket leder till att texten blir mer lättläst. För att endast se till kategorin verb så är *Nästan nakna* den bok man kan kategorisera som mer lättläst på grund av att den är skriven i presens. Det som händer sker samtidigt med läsningen. *Ny här* kan tänkas vara den mer svårlästa boken eftersom den har större andel substantiv än verb, vilket gör texten mer informationstät än den mer talspråkiga stilen som dominerar i de andra böckerna.

5.2 Meningsbyggnad, syntax och läsbarhet

Nedan ges en resultatbeskrivning av bisatser och bisatstyper, ord- och meningslängd samt läsbarhet i de fyra böckerna.

5.2.1 Bisatser och bisatstyper

Nedan redogörs för vilka bisatser och bisatstyper som förekommer i de fyra lättlästa böckerna.

Tabell 5: Total andel bisatser per grafisk mening

Bok:	Totalt antal grafiska meningar i respektive text:	Totalt antal bisatser i respektive text:	Total andel bisatser per grafisk mening i respektive text:
Nästan nakna (Nypon förlag)	246	0	0 %
Min (Argasso), Joanna Kenrick)	154	44	28,6 %
Ny här (Nypon förlag, Christina Wahlden)	155	27	17,4 %
Trasig (Hegas, Mårten Melin)	240	19	7,9 %

I tabell 5 visar resultatet på en variation i hur stor andel bisatser per grafisk mening som förekommer. Boken *Min* innehåller 154 stycken grafiska meningar och 44 bisatser. Boken har överlagset därmed störst andel bisatser 28,6 %. Därefter kommer boken *Ny här* med 155 grafiska meningar och 27 bisatser. Andelen bisatser i denna bok är 17,4 %. *Trasig* har 240 meningar med 19 bisatser och har 7,9 % andel bisatser. Boken *Nästan nakna* har flest grafiska meningar, hela 246 stycken. Det förekommer inga bisatser över huvud taget i denna bok.

Att helt utesluta bisatser är inte lämpligt hävdar Reichenberg och Lundberg (2008:47), då rytm försvinner. I lättlästa texter föredrar man att bisatser finns med, men i lägre utsträckning (Wiman 1995:4).

Tabell 6: Bisatstyper i respektive bok

Bok:	Totalt antal bisatser:	Att-satser	Restriktiva Relativsatser	Icke-restriktiva relativsatser	Villkorssatser (om)	Adverbiella satser (När, för att, eftersom)	Indirekt frågeordssats (hur)
Nästan nakna (Nypon förlag)	0	0	0	0	0	0	0
Min (Argasso)	44	18	4	1	8	12	1
Ny här (Nypon förlag)	27	19	3	0	2	3	0
Trasig (Hegas)	19	9	1	0	4	5	0

I tabell 6 redogörs för vilka bisatstyper som förekommer i respektive text. Resultatet visar att boken *Min* är den bok som har störst antal bisatser nämligen totalt 44 stycken, samt störst antal av de olika bisatstyperna. Boken har 18 att-satser, fyra restriktiva relativsatser, åtta stycken villkorssatser (om), 12 stycken adverbiella satser (När, för att, eftersom). *Min* är den enda boken som innehåller en icke-restriktiv relativsats samt den enda som innehåller ett indirekt frågeord (hur). Boken *Ny här* har näst flest antal bisatser, 27 stycken med 19 att-satser, tre restriktiva relativsatser, två stycken villkorssatser (om) och tre stycken adverbiella satser (när, för att, eftersom). Boken *Trasig* har totalt 19 stycken bisatser med nio att-satser, en restriktiv relativsats, fyra villkorssatser (om) och fem adverbiella satser (när, för att, eftersom). Boken *Nästan nakna* har som tidigare nämnt noll bisatser. Att-satser är de vanligaste bisatstyperna i de tre böcker som innehåller bisatser. I boken *Trasig* förekommer en hög andel att-satser. Exempel på att-satser i boken *Trasig*: ”Och jag tänker **att det där måste jag skriva ner.**” ”Jag tror **att jag är kär i henne**”.

Även boken *Ny här* innehåller en hög andel att-satser. Ett exempel är: ”Då förstår de som läser tidningen **att han har det bra och är tacksam.**” ”De tycker **att det är bra att Hamed är med i tidningen**”. ”Då förstod de **som läser tidningen att han har det bra och är tacksam.**” Boken innehåller underordnade bisatser som t.ex: ”att Hamed är med i tidningen” och ”att han har det bra” är exempel på andragsgradsbisatser i boken.

Min är den bok som har högst andel bisatser på hela 44 stycken. Att boken även är den enda som innehåller en indirekt frågeordssats bidrar till att den blir mer svårläst. Exempel på en bisats i boken *Min* är: ”Efter det visste jag **att jag måste göra något**”.

Wiman (1995:12) som skriver om bisatstyper hävdar att att-satser är de lättaste bisatserna att förstå, eftersom de är mycket vanliga i talspråk. De används oftast när man talar om vem som säger, tror, tycker eller tänker någonting. Resultatet stämmer väl överens med vad Wiman menar då att-satser är de bisatstyper som dominerar i de tre böckerna *Trasig*, *Ny här och Min*.

Boken *Min* är den enda bok som innehåller många villkorsbisatser, vilka är de svåraste enligt Wiman (1995:11) då de ofta talar om ett hypotetiskt innehåll. När en text innehåller många bisatser kan texten upplevas svårläst. Boken *Min* kan tänkas vara svår för en elev som är i behov lättlästa texter, eftersom den innehåller fler bisatstyper.

5.2.2 Ord-och meningslängd och lix-värde

Nedan ges en resultatbeskrivning av böckernas meningslängd, hur stor andel långa ord som förekommer samt vilket lix-värde respektive text har.

Tabell 7: Ord- och meningslängd och lix-värde

Bok:	Genomsnittlig meningslängd:	Långa ord (ord med fler än 6 tecken):	Andel långa ord:	LIX-värde: (läsbarhetsindex)
Nästan nakna (Nypon förlag)	4,81	75	6,34	11
Min (Argasso)	8,4	108	8,31	17
Ny här (Nypon förlag)	6,81	105	9,94	17
Trasig (Hegas)	4,97	106	8,89	14

Tabell 7 visar att boken *Min* har den längsta genomsnittliga meningslängden på 8,40 med 8,31 andel långa ord och flest ord med mer än sex tecken, 108 stycken. *Ny här* kommer därefter med en genomsnittlig meningslängd på 6,81 och har högst andel långa ord, 9,94. Boken *Trasig* har en genomsnittlig meningslängd på 4,97 med näst högst andelen långa ord, 8,89. *Nästan nakna* har den lägsta genomsnittliga meningslängden på 4,81 och har lägst andel långa ord, 6,34. Böckerna *Min* och *Ny här* har de högsta lix-värdena på 17, på andra plats kommer boken *Trasig* med lix-värdet 14, och lägst lix-värde har boken *Nästan nakna* 11.

Boken *Trasig* har en relativt låg andel långa meningar, vilket kan tyda på att texten är mer lättläst enligt forskares syn på lättläst. Dock så har denna bok en relativt hög andel långa ord, vilket anses samvariera med att texten upplevs som svårläst. Boken *Min* är den mest svårlästa sett till denna aspekt, då den har både en hög andel långa ord och en hög genomsnittlig meningslängd.

De fyra böckerna har ett lix-värde under 20, vilket tyder på en mycket lätt text enligt den lix-tolk Björnsson skapat. Björnsson (1968:27) menar att när vi tolkar index måste vi sätta det i relation till grupper av läsare med vissa läskvalifikationer. I relation till vad de två förlagen som skriver lättläst anser om lix-värdet för grupper som är i behov av lättläst, så stämmer Björnssons femskaliga lix-tolk.

Eftersom lix-värdet ska ge en helhetsbild av hur svår en text kan tänkas vara räknas värdena in i den slutliga sammanfattningen av i hur lätt- eller svårlästa de fyra böckerna är.

Om man jämför de fyra böckernas meningslängd ser man en tydlig skillnad mellan boken med kortast meningslängd och boken med längst genomsnittlig meningslängd, boken *Min*, med en genomsnittlig meningslängd på 8,40. Boken *Trasig* som har en genomsnittlig

meningslängd på 4,97 ligger nära boken *Nästan nakna* som har den lägsta genomsnittliga manslängden. I boken *Trasig* ser man likheter i att meningarna är korta. Meningslängden i boken *Trasig* ser ut som följer: ”Så ser jag varför. Fan. Vad är det, frågar hon. Kondomen, säger jag. Den gick sönder. Hon tittar på mig. Hon ser rädd ut. Jag har typ ägglossning nu, säger hon. Fan, Fan, fan, fan. Tänk om jag blir med barn, säger hon.”. Dock så förekommer det fler kommatecken samt fler bisatser i boken *Trasig* jämfört med i boken *Nästan nakna* vilket bidrar till en mer målande text.

Boken *Ny här* har en genomsnittlig meningslängd på 6,81 och nedan ser man tydligt att meningarna är längre, dock så anser jag ändå att orden är relativt lätta trots en hög andel bisatser, men ett språk som är relativt likt talspråk. Meningslängd i boken *Ny här* ser ut på följande vis: ”De tycker att det är bra att Hamed är med i tidningen. Hamed ser glad ut på bilden. Det är bra. Då förstår de som läser tidningen att han har det bra och är tacksam. Han hoppas ju att han får stanna i Sverige.”

Boken Min har den längsta genomsnittliga meningslängden på 8,40. Det förekommer fler kommatecken och fler bisatser än i de andra texterna, vilket gör att boken upplevs mer svårläst. På följande vis ser meningslängden ut i boken *Min*: ”Och jag hade väldigt många finnar ett tag också, vilket gjorde det hela ännu värre. Jag var rädd att Shelly skulle skratta åt mig om hon fick veta att jag gillade henne. Så i stället betraktade jag henne på avstånd i flera år. Ibland gav hon mig ett leende och då kändes det som om jag gick på moln. Hon måste ha känt samma sak, för när hon log mot mig var det på ett speciellt sätt.”

Björnssons (1968:33–40) hävdar att en text med långa ord och långa meningar är mer svårläst. För att se till meningslängden hos de fyra analyserade böckerna har boken *Nästan nakna* en genomsnittlig meningslängd på 4,81, vilket är den lägsta av de fyra böckerna. Boken blir mest ”uppstyldad” av de fyra böckerna på grund av de korta meningarna. I lättlästa texter är det optimalt att ha omväxlande långa och korta meningar (Reichenberg och Lundberg 2008).

Exempel på meningslängd i boken *Nästan nakna* ser ut som följer: ”Emma sätter på musik. Rätt högt. Hon sjunger med i sången. Emma sjunger riktigt bra. Kom, säger hon. Vi dansar. Det är en lugn låt. Emma lägger sina armar om min hals. Jag håller mina händer på hennes rygg”. I exemplen ovan kan man tydligt se uppradandet av korta huvudsatser, vilka är genomgående i materialet i detta avsnitt. Meningslängden ska ha betydelse för att texten ska bli mer lättläst. Att helt utesluta bisatser och att använda punkt i betydligt större utsträckning än kommatecken gör att texten blir väldigt hackig och det skapas ingen naturlig melodi i språket.

Boken *Nästan nakna* har lägst andel långa ord 6,34. Böckerna *Min* och *Trasig* har 8,31 respektive 8,89 andel långa ord och boken *Ny här* har flest andel långa ord, 9,94. Av resultatet kan man alltså tänka sig att boken *Nästan nakna* återigen är den mest lättlästa boken sett till denna aspekt, då den har lägst andel långa ord.

6 Diskussion

I detta kapitel diskuteras resultaten och analysen. Vidare ges en slutdiskussion som återknyter till min forskningsfråga. Slutligen ges några reflektioner kring studien ur ett lärarperspektiv samt förslag till vidare forskning.

6.1 Nästan nakna

Boken *Nästan nakna* är den bok som framstår som mest lättläst om man ser till alla de språkliga aspekter som studien undersöker. Boken blir bland annat mest lättläst på grund av att den inte innehåller några abstrakta substantiv, vilket kan skapa svårigheter för läsare som är i behov av lättläst enligt de egenskaper som kännetecknas i lättläst.

Att tempusformen presens dominerar i boken bidrar till att framställningen upplevs som väldigt lättläst. Presens upplevs ligga närmre läsaren jämfört med preteritum som ligger längre bort och då skapar en viss distans trots att preteritum dominerar i talspråk.

Nästan nakna är vidare den enda bok som inte innehåller några bisatser, antagligen i syfte att underlätta begripligheten i texten för läsaren, vilket är i linje med vad Wiman (1995) skriver då han menar att bisatser bör undvikas i lättlästa texter. Dock så kan man fundera över om det verkligen gynnar personen som är i behov av lättläst att helt utesluta bisatser. Andra forskare hävdar snarare att man bör vara varsam med bisatser i lättlästa texter för att de ska bli mer lättbegripliga. Bisatser fyller en funktion i språket och då språket inte skulle klara sig utan dem (Reichenberg 2008). Om läsaren får möta ett fåtal bisatser i texten borde det ge en mer rättvis bild av språket, då det liknar det autentiska talet. Bisatser gör vidare att texten blir mer målande, till skillnad från om texten endast består av ett uppradande av korta huvudsatser, vilket det gör i denna bok. Björnsson (1968) och Reichenberg (2008) stödjer resonemanget om att ett uppradande av korta huvudsatser generellt sett ger en stereotyp och tråkig text och att det inte skapas någon rytm i språket om bisatser utesluts helt.

Sett till andel långa ord, genomsnittlig meningslängd samt lix-värdet som är 11 i denna bok, ligger denna bok på den lägsta nivån jämfört med de andra tre böckerna, vilket även det säger något om att bokens framställning är väldigt lättläst.

6.2 *Trasig*

Den näst mest lättlästa är boken sett till de undersökta aspekterna i denna studie är boken *Trasig*, då den har en låg andel abstrakta substantiv. Boken innehåller bisatser och bisatstyperna som dominerar är att-satser, vilka är de enklaste bisatstyperna (Wiman 1995). Det kan tänkas vara fördelaktigt att ha med enklare bisatstyper, då dessa bidrar till ett mer målande och autentiskt språk. Boken har även en hög andel långa ord jämfört med de andra böckerna. Björnsson (1968) hävdar att långa ord oftare förekommer i svåra texter. Långa ord kan å ena sidan skapa svårigheter för de som är i behov av lättläst. Långa ord behöver å andra sidan inte skapa svårigheter för de som är i behov av lättlästa texter, eftersom långa ord kan vara sammansatta och genomskinliga ord och dessa behöver inte skapa några större problem för läsaren. Lagerholm stödjer resonemanget (2008) då han menar att det inte finns någon entydig koppling mellan ordlängd och svårighetsgrad. Boken har även en väldigt låg genomsnittlig meningslängd och den har ett lix-värde på 14. Vad som kan tänkas intressant är att böckerna *Nästan nakna* och *Trasig* är skrivna av samma författare. Böckerna liknar varandra vad gäller de flesta språkliga aspekter som analyseras. Vad som dock skiljer böckerna åt är att *Trasig* innehåller bisatser och *Nästan nakna* inte gör det. En förklaring till denna skillnad kan tänkas vara att förlagen som givit ut böckerna inte har samma fokus på vad man ska ta hänsyn till vid utformningen av böckerna för de som är i behov av lättläst. En annan förklaring kan tänkas vara författarens egen syn på vad som anses vara ”mycket lättläst”, då författaren medvetet kan tänkas ha uteslutit dem i den ena boken och väljer att ha dem i den andra.

6.3 *Ny här*

Boken *Ny här* är den näst mest svårlästa lättlästa boken enligt de språkliga aspekter som analyserats i denna studie. Denna bok är den enda som innehåller en större andel substantiv än verb. Många substantiv i en text kan skapa svårigheter eftersom texten blir mer informativ (Lagerholm 2008). Andelen substantiv och verb i denna bok skiljer sig inte åt i så pass stor utsträckning, så en slutsats om att boken upplevs mer svårläst på grund av en mer informativ framställning går enligt mig inte att dra. Boken har några abstrakta substantiv men det är samma ord som upprepas (*minnen*). En upprepning av samma abstrakta substantiv visar på en medvetenhet om att språkdraget kan skapa svårigheter för en person som är i behov av lättläst. Det visar på en anpassning och inte en förenkling av boken, då man vill att läsaren

ska ta till sig abstrakta ord på ett mer anpassat och lättillgängligt sett. Boken innehåller näst flest andel bisatser, vilket kan tänkas vara problematiskt för denna typ av text. Bisatser bör inte uteslutas helt, även om de kan upplevas svåra, eftersom de bidrar till en rytm i det talade språket (Reichenberg 2008). Dock så blir texten relativt svårläst när en så pass stor andel bisatser förekommer. Vad som kan tänkas positivt är att den största andelen bisatstyper i denna bok är att-satser, vilka är de enklaste att förstå (Wiman 1995).

Boken *Ny här* har även störst andel långa ord, har den näst högsta genomsnittliga meningslängden och har ett lix-värde på 17. Detta kan ses som svårt i lättlästa texter.

6.4 Min

Boken *Min* är den mest svårlästa lättlästa boken sett till de språkliga aspekter som analyserats i denna studie. Boken skiljer sig i ganska stor utsträckning jämfört med de andra tre böckerna som analyserats. Boken innehåller en låg andel substantiv, men den innehåller den största andelen abstrakta substantiv jämfört med de andra tre böckerna. Om endast andelen substantiv skulle undersökts i denna studie skulle boken *Min* alltså ses som relativt lättläst. Men Lagerholm (2008) skriver att det är lika viktigt att studera undergrupper av ordklasser utifrån betydelsemässiga kriterier som att endast studera ordklasser i sig. Det som Lagerholm skriver bekräftar resultaten för denna bok, då den höga andelen abstrakta ord bidrar till att texten blir mer svårläst. Att några av de abstrakta orden även kan tänkas ligga relativt långt ifrån det vardagliga talet gör också orden extra svåra. Ord som *förväntan* och *doft* kanske inte kan anses helt lämpliga i lättlästa texter.

Boken är även den enda med en hög andel bisatser. Den innehåller framför allt många villkorsbisatser, vilka är bland de svåraste bisatserna för en läsare (Wiman 1995). Boken har en hög andel långa ord och har den högsta genomsnittliga meningslängden. Lix-värdet i denna bok är 17 likt boken *Ny här*. Vad som kan tänkas vara intressant är den kritik som riktats mot lix om att berättelser som är skrivna i dåtid ofta får ett högre lix-värde än berättelser som är skrivna i nutid. För att se till resultatet i denna studie, då boken *Min* har en hög andel ord som är skrivna i dåtid kanske inte denna bok egentligen uppnår lix-värdet 17. Denna bok är även översatt till svenska och det kan vara en förklaring till varför den upplevs som mest svårläst. Meningsbyggnaden i denna bok är antagligen det som gör den mer svårläst jämfört med de andra tre analyserade böckerna. Eftersom boken är översatt från ett annat språk (engelska) och därmed har en annan syntax kan tänkas bidra till att just denna bok blir den mest svårlästa.

6.5 Slutsats

I undersökningen har jag försökt att ta reda på hur böckerna skiljer sig åt, sett till ett antal språkliga aspekter som brukar förknippas med lättläst. Jag hade en hypotes om att de lättlästa böckerna skulle skilja sig åt, men inte i så pass stor utsträckning som resultatet faktiskt visade. Resultatet har visat att även om de fyra böckerna klassificerats som mycket lättlästa enligt lix-värdet så skiljer de sig åt. Genom att undersöka flera språkliga aspekter i böcker kan man alltså komma fram till en skillnad i svårighetsgrad. Två böcker med samma lix-värde kan ändå tänkas skilja i svårighetsgrad om andra språkliga aspekter vägs in. Att den mest svårlästa boken enligt denna studie, skiljde sig i relativt stor utsträckning jämfört med de andra böckerna var inte heller något jag kunde förutsäga.

Resultaten i denna studie ger dock inte någon helhetsbild om hur lätt- respektive svårlästa de lättlästa böckerna är eftersom endast ett fåtal aspekter har undersökts. Utfallet hade kanske blivit annorlunda om fler aspekter analyserats eller vägts in.

För att se till resultatens relevans i ett större sammanhang fann jag det intressant huruvida författare och förlag väljer att följa de råd för lättläst som finns (se avsnitt 2.1.2). De råd som finns att följa vid utformningen av lättlästa texter, borde man ta hänsyn till. Görs inte det kan det snarare istället tänkas försvåra läsningen för personer som är i behov av lättläst. Alla de förlag, var böcker som ingår i studien har inte tagit hänsyn till dessa råd. Att följa råden behöver dock inte betyda att man endast använder sig av korta huvudsatser, utesluter abstrakta substantiv eller endast har med korta ord, vilket den mest lättlästa boken enligt denna studie består av (Reichenberg och Lundberg 2008).

De språkliga aspekter jag tagit upp visar att lättlästa böcker kan innehålla en liten andel abstrakta ord, vilket kan ses som en fördel för personer som är i behov av lättläst, eftersom de kommer att möta dessa typer av ord i en mängd olika texter och sammanhang. Att föredra är då kanske att ha abstrakta substantiv som ligger nära konkreta substantiv på den "skala" man talar om. En hög andel substantiv kan även skapa svårigheter i lättlästa texter enligt de råd som finns. I böckerna dominera ordklassen verb. I en bok förekommer det ungefär lika hög andel substantiv och verb. Vad man kan fundera över är dock om svårigheterna blir lika påtagliga om substantiven är mycket vanliga ord, dock har inte det studerats i denna studie.

Jag är även till viss del enig om den kritik som riktats mot lix om att långa ord inte alltid behöver ses som svåra om boken innehåller längre ord som upplevs som vanliga och

vardagliga. Korta meningar behöver inte heller göra att texten blir mer lättläst, vilket resultatet visar i boken *Nästan nakna* som endast innehåller korta huvudsatser. De korta meningarna kan medföra förenklingar, vilket gör att textens framställning blir mer upphackad och samband försvinner. Bisatser bör inte uteslutas helt då de ger ett mer målande autentiskt språk (Reichenberg 2008). Ett fåtal bisatser av de enklaste bisatstyperna, att-satser, är att föredra för att skapa en rymt åt läsaren (Wiman 1995).

Det borde vidare vara en svårighet att anpassa utformningen i texten så att den gynnar alla inom målgruppen. Olika aspekter borde påverka läsprocessen på olika vis kan man tänka sig. Det torde finnas skillnader i hur t.ex. funktionshindrade tillägnar sig en text och hur en andraspråkstalare tillägnar sig en text. En person med en funktionsnedsättning kanske gynnas av bokens utseende såsom layout och bilder medan en andraspråkstalare kanske snarare gynnas av en lägre andel bisatser och få abstrakta substantiv. En person med dyslexi borde inte ha svårigheter i att uppfatta abstrakta substantiv, på samma vis som en person med ett annat modersmål, då det för en dyslektiker snarare handlar om meningsbyggnad än ords svårighetsgrad. Min egen uppfattning är att inte alla kriterier för vad som anses vara lättläst gynnar alla personer i lika stor utsträckning. Att lättlästa böcker säljs som ”allmänna lättlästa böcker” kan ses som ett problem. Önskvärt skulle vara att arbeta fram råd och rekommendationer att följa som är mer specifikt utformade för olika målgrupper som är i behov av lättläst litteratur.

6.6 Slutreflektion ur ett lärarperspektiv

I dagens läge är alltså lättlästa texter av olika slag riktade till en betydligt bredare grupp än till just funktionshindrade. Inom skolans värld är en av de viktigaste uppgifterna är att se till att alla elever lär sig läsa, förstå och använda texter (Reichenberg 2008:7). Som framtida lärare i svenska och svenska som andraspråk är det min uppgift att se till att eleverna lär sig läsa texter av olika slag, och att de framför allt förstår det de läser. Lättlästa böcker och texter finns då tillgängliga för att andraspråksinlärare ska få ta tillägna sig språket och få en förståelse av det lästa.

Andraspråkselever behöver utmanas i språket genom att vissa svåra språkliga aspekter förekommer. Som lärare bör jag då välja lättläst litteratur som innehåller en del av dessa språkliga aspekter som studien undersöker. Boken *Ny här* visar exempel på det i studien, då den innehåller exempelvis det abstrakta ordet ”*minnen*” som upprepas flertalet gånger i texten, antagligen i syfte att underlätta för läsaren kan man anta. Långa ord är även ett

exempel en språklig aspekt som kan skapa svårigheter, men för en andraspråksinlärare är det andra faktorer som spelar roll för ordets svårighetsgrad hur svårbegriplig ordet blir.

Det handlar således om en balansgång vid valet av litteratur åt andraspråkselever, då de inte alltid gynnas av den uteslutning av språkliga aspekter som förekommer i exempelvis den mest lättlästa boken *Nästan nakna* i studien. Man bör även se till om en lättläst bok innehåller flera språkliga aspekter som kan skapa svårigheter, vilket boken *Min* visar sig göra enligt denna studie. Man bör ta hänsyn till detta så att boken inte blir för svår för andraspråkseleverna att tillägna sig, på grund av alla de språkliga svårigheter boken innehåller.

Undersökningen säger något om att jag som framtida lärare inte enbart kan se till lixvärdets svårighetsgrad vid valet av lättläst litteratur till mina andraspråkselever, utan att jag även bör ta hänsyn till andra språkliga aspekter vid valet av litteratur åt mina elever. Genom att ha fått kunskap om olika språkliga aspekters påverkan på lättlästa böcker kan jag nu välja lättläst litteratur med omsorg åt mina elever. Jag har fått en helt annan insyn i hur lättlästa böcker faktiskt kan påverka olika personer på olika vis sett till olika språkliga aspekter.

6. 7 Svårigheter med studien och förslag till vidare forskning

Vad som kan tänkas ha varit en svårighet i studien är att inte kunnat gå in djupare på vissa språkliga aspekter som exempelvis ordens svårighetsgrad, som att lågfrekventa korta ord kan vara svårare än högfrekventa lätta ord. Även sådant som det de förslag som ingår i studien betonar bidrar till att underlätta i en text, sådant om bildspråk och metaforer, orsakssamband, kronologisk handling o.s.v., faller även utanför studien. Utfallet hade förmodligen inte blivit detsamma om denna aspekt funnits med, då det antagligen hade bidragit till att göra resultatet mer komplett. Det är något att ha i åtanke inför framtida uppsatser, då det skulle vara önskvärt att analysera böcker ur flera språkliga aspekter. Det skulle även vara intressant att närmare studera den breda målgrupp lättlästa texter riktar sig åt, då det borde finnas skillnader i vad som gynnar olika grupper inom målgruppen. För funktionshindrade spelar exempelvis layout och storlek på typsnitt in i väldigt stor utsträckning jämfört med vad det kanske gör för en andraspråksinlärare, då det istället är andra aspekter som bidrar till begripligheten i texten.

Källförteckning:

- Björnsson, Carl-Hugo (1968). *Läsbarhet*. Stockholm: Liber
- Björnsson, Carl Hugo & Hård af Segerstad, Birgit (1979). *Lix på franska och tio andra språk: läsbarhetsprovning av franska skolböcker*. Stockholm: Pedagogiskt centrum, Stockholms skolförvaltning
- Centrum för lättläst (1994) *Detta är lättläst*.
- Enström, Ingegerd (2004). Ordförråd och ordinläring – med särskilt fokus på avancerade inlärare. I: Hyltenstam, Kenneth & Lindberg, Inger (red.). *Svenska som andraspråk: i forskning, undervisning och samhälle*. Lund: Studentlitteratur, s.71-195.
- Geijerstam, Åsa af (2006). *Att skriva i naturorienterande ämnen i skolan*. Diss. Uppsala: Uppsala universitet.
- Gunnarsson, Britt-Louise. (1982). *Lagtexters begriplighet. En språkfunktionell studie av medbestämmandelagen*. Lund: Liber.
- Göransson, Kerstin (1986). *Att skriva lätt: utvärdering av Nyhetstidningen 8 sidor*. 1. uppl. Stockholm: Ala
- Hellspong, Lennart & Ledin, Per (1997). *Vägar genom texten: handbok i brukstextanalys*. Lund: Studentlitteratur
- Lagerholm, Per (2008). *Stilistik*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur
- Lundin, Katarina (2009). *Tala om språk: grammatik för lärarstudier*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur
- Lundberg, Ingvar & Reichenberg, Monica (2008). *Vad är lättläst*. Härnösand: Specialpedagogiska skolmyndigheten.
- Melander, Björn (2004) "Läsebokssvenska, bruksprosa och begreppslighet". I: Strömquist Siv (red.). *Läroboksspråk*. Uppsala: Hallgren & Fallgren, s. 12-46.
- Reichenberg, Monica (2008). *Vägar till läsförståelse: texten, läsaren och samtalet*. Stockholm: Natur & kultur
- Sundin, Maria (2007). *Lättläst: så funkar det*. Stockholm: Jure.
- Teleman, Ulf (red.) (1973). *Åtta texter ur Dagens Nyheter: en läsbarhetsstudie*. Lund:
- Wengelin, Åsa (2015). *Mot en evidensbaserad språkvård? En kritisk granskning av några svenska klarspråksråd i ljuset av forskning om läsbarhet och språkbearbetning*.
<<https://www.journals.uio.no/index.php/sakprosa/article/view/983/1427>>. Hämtat 2015-05-12

Wiman, Björn (1995). *Att göra sig förstådd. Om konsten att skriva lättläst i nyhetstidningen 8 sidor*. Stockholm: Stockholms universitet.

Digitala källor:

Språkbruk. <<http://www.sprakbruk.fi/index.php?mid=2&pid=13&aid=2736/>>. Hämtat 2014-12-18

Nypon förlag. <<http://www.nyponforlag.se/lattlast/nivaindelning/vara-nivaer/>>

Hämtat 2015-01-04

Lix- räknare <<http://www.lix.se/index.php/>>. Hämtat 2014-12-10

Centrum för lättläst. <<http://lattlast.se/lattlast-tjansten/lattlast-information/>>. Hämtat 2014-12-09

<<http://lattlast.se/ll-forlaget/vad-ar-lattlasta-bocker/>>. Hämtat 2014-12-09

Dokument om lättläst (2013). <<http://lattlast.se/om-lattlast/vanliga-fragor-om-lattlast/lattlast--vad-ar-det/>>. Hämtat 2015-01-04

Hegas. <http://www.hegas.se/var-syn-pa-lattlast/>>. Hämtat 2015-02-12

Argasso. <http://www.argasso.se/boecker.html?page=shop.browse&category_id=8>. Hämtat 2015-02-12

Skolverket, PISA (2012). <<http://www.skolverket.se/statistik-och-utvardering/internationella-studier/pisa/pisa-2012-1.167616>>. Hämtat 2015-06-05

Analyserade böcker:

Wahldén, Christina (2012). *Ny här*. 1. uppl. Helsingborg: Nypon

Melin, Mårten (2013). *Nästan nakna*. 1. uppl. Helsingborg: Nypon

Melin, Mårten (2011). *Trasig*. Höganäs: Hegas

Kenrick, Joanna (2012). *Min*. Örnsköldsvik: Argasso

Bilagor

Bilaga 1: Hela de analyserade böckerna

Nästan nakna

Jag och Emma är på museum. Hela klassen är med. Vi tittar på gamla tavlor. Det är mycket nakna tjejer på tavlorna, säger Emma. Det har hon rätt i. Många av dem visar bröstet i alla fall. Titta, en snopp säger Nanna. Hon pekar på en tavla med en naken kille. Nanna och Emma skrattar. Jag känner att jag blir röd i ansiktet. Vi tittar på en annan tavla. En tjej och kille ligger i en säng. Våldigt nära. De ligger med varandra, ropar Nanna. Ligger? Frågar jag. Nanna lutar sig fram mot mitt öra. Knullar, viskar hon. Det vet du väl vad det är? Så klart. Det vet väl alla. Emma fnissar. Jag vågar inte titta på henne. På kvällen är jag hos Emma. Jag ska sova över. Jag har gjort det en gång innan. Emmas mamma och pappa är inte hemma ännu. Vi lägger ut en madrass på golvet. Och bäddar. Fast du ligger med mig i sängen va? Säger Emma. Vad sa hon? Ligger? Jag tänker på det Nanna sa. Om tavlan med killen och tjejen. Vill Emma att hon och jag ska... ligga med varandra? Knulla? Nej, det menar hon väl inte? Jag vågar inte fråga. Men jag vill inte ligga med Emma. Inte ännu. Jag vill bli lite äldre. Jag sväljer. Men madrassen, säger jag. Den är mer för mamma och pappa, säger Emma. Va? Säger jag. De ska väl inte sova här inne? Dummer skrattar Emma. Men de för gärna tro att du ska ligga på golvet. De kanske inte gillar att du ligger i min säng. Med mig. Hon pussar mig på kinden. Men jag gillar det, viskar hon. Jag vet inte var jag ska titta. Emma sätter på musik. Rätt högt. Hon sjunger med i sången. Emma sjunger riktigt bra. Kom, säger hon. Vi dansar. Det är en lugn låt. Emma lägger sina armar om min hals. Jag håller mina händer på hennes rygg. Vi dansar nära. Emma trycker sig lite mot mig. Hon luktar gott. Kan du inte hålla dina händer lite längre ner frågar hon? Öh, jo, säger jag. Jag blir alldeles varm. För "lite längre ner" är rumpan. Emmas rumpa. Jag lägger händerna löst på den. Du kan hålla lite hårdare, viskar Emma. Jag gör som hon säger. Då händer två saker. Emma trycker sig ännu mer mot mig. Jag får stånd. Min snopp. Den blir hård. Känner Emma det? Pinsamt i så fall? Men hon säger inget. Hon bara dansar vidare. Jag med, förstås. Plötsligt ser jag EMMAS mamma Liv. Hon står i dörren till Emmas rum. Jag tar bort mina händer från Emmas rumpa. Jag vet inte om Liv såg. Hon ler i alla fall. Jag knackar Emma på axeln. Hon tittar förvånad på mig. Sedan ser hon sin mamma. Emma går och stänger av musiken. Jag hörde inte att du kom, säger hon. Inte så konstigt säger Liv. Du spelar rätt högt. Klockan är mycket. Vi borstar tänderna. Och säger god natt till Emmas mamma och pappa. Emma stänger dörren till sitt rum. Blunda, säger hon. Jag ska klä av mig. Jag gör som hon säger. Nu får du titta, säger Emma efter ett tag. Jag tittar. Emma har på sig en blå tröja. Men inga byxor. Bara trosor. Du är fin, säger Emma. Fast jag tänker inte blunda. Jag tar av mig strumpor och byxor. Och tröjan. Emma ler mot mig. Jag plockar fram en pyjamas ur min väska. Den behöver du inte, säger Emma. Jag kan hålla dig varm. Hon sätter sig på sin säng. Hon släcker lampan. Och klappar på lakanet bredvid sig. Jag sätter mig längst in mot väggen. Emma stryker mig på kinden. Då knackar det på dörren. Emma trycker ner mig. Hon lägger täcket över mig. Kom in, säger hon lugnt. Jag ligger under täcket. Jag hör hur någon öppnar dörren. Jag skulle bara...hör jag Liv säga. Sedan blir det tyst. Men bara en liten stund. Var är Måns? Hon ser nog på den tomma madrassen på golvet. På toa, säger Emma. Jaså?

Säger Emma. Jag såg att dörren till toan var stängd. Men den var inte låst. Han är lite rädd, säger Emma. För att låsa sig inne. Emma låter helt lugn. Hon ljuger bra. Vad ville du? Säger Emma. Det har jag glömt, säger Liv. Sov så gott. Jag hör hur hon stänger dörren. Emma tar bort täcket. Hon såg inte att du låg här, fnissar hon. Det är ju mörkt i rummet. Emma reser sig. Och går fram till dörren. Hon öppnar och kikar ut. Hon har gått in till sig och stängt dörren, säger hon. Jag måste gå på toa, säger jag. På riktigt. Kom snart tillbaka, säger Emma. Jag går ut till toan och öppnar dörren. Då öppnar Liv sin dörr och tittar ut. Det är lite pinsamt att stå där i bara kalsonger. Var du inte på toa precis? Frågar Liv. Jo, men jag är lite dålig i magen. Varför sa jag så? Det låter inte riktigt klokt. Bäst du skyndar dig då, säger Liv. Hon står kvar och tittar. Jag öppnar dörren fort. Sedan stänger jag och låser. Så kommer jag på vad Emma sa till sin mamma. Att jag var rädd att låsa mig inne. Jag låser upp igen. Liv tror nog att jag är en idiot. Jag går tillbaka till Emmas rum. Och stänger dörren. Emma sitter i sängen. Hon ler. Ska vi försöka en gång till? Med vadå? Vill jag fråga. Men jag säger inget. Jag kliver upp till henne. Vi sitter i sängen. Och kysser varandra. Det är förstås härligt. Fast jag är väldigt nervös. Jag vet inte riktigt vad Emma vill. Hon ser på mig. Det är lite orättvist, säger hon. Att jag ska ha tröja men inte du. Det var Emma som sa att jag inte skulle ha tröja. Men det säger jag inte. Jag tittar istället. Emma tar av sig sin tröja. Det är mörkt i rummet. Men jag ser ändå. Emmas bröst. De är större än jag trodde. Min snopp blir alldeles hård. Emma kryper närmare. Hon biter mig lite i örat. Vill du ta på mina bröst? Frågar hon. Jag svimmar nästan. Jag tänker på tavlan. På museet. Tavlan med killen och tjejen. Och här sitter jag och Emma. I mörkret. I hennes säng. Nästan nakna. Emma, säger jag. Ja? Säger Emma. Vill du att vi ska. Jag kan knappt säga det. Vadå? Frågar Emma. Vill du att vi ska ligga med varandra? Nej! Säger Emma. Jag blir så lugn när hon säger det. Jag vill vänta, säger Emma. Tills vi är lite äldre. Jag också! säger jag. Så skönt att Emma och jag tycker lika. Jag ser på henne. Jag tycker så mycket om dig, säger jag. Men det är inte helt sant. Jag älskar Emma. Jag ska säga det till henne. Någon annan gång. Bra, säger Emma. Nå? Vadå? Frågar jag. Vill du ta på mina bröst eller inte? Jag ler. Emma ler också. Det ser jag. Trots att det är mörkt i rummet. Jag vill gärna ta på dina bröst, säger jag. Och så gör jag det.

NY HÄR

Det står om Hamed i tidningen. Det är en bild på honom också. "Han klarade sig från kriget" står det. Det borde stå "Han klarade sig från döden" tänker Hamed. I artikeln står det om hur Hamed flydde till Sverige. Och om hur han har det i huset där han bor. Han har varit i Sverige snart ett år. Huset är ett hem för barn som har flytt ensamma till Sverige. Just nu bor det sex tonårskillar där. Det är ett stort hus. Alla har eget rum. Killarna är från Irak, Afganistan och Somalia. Nu sitter de runt frukostbordet och läser i tidningen om Hamed. De andra klappar på Hamed och säger: Snyggt mannen. De tycker att det är bra att Hamed är med i tidningen. Hamed ser glad ut på bilden. Det är bra. Då förstår de som läser tidningen att han har det bra och är tacksam. Han hoppas ju att han får stanna i Sverige. Hamed sa inte till journalisten att han inte kan sova. Han får otäcka minnen från Afghanistan. I skolan tittar alla på Hamed. En del ler mot honom. De tycker nog att han var bra i tidningen. Andra viskar med varandra. Hamed vet inte vad de säger. Han tror att de viskar om honom. Kanske är de avundsjuka? De vill nog också vara med i tidningen. Hamed går i förberedelseklass. Han förstår svenska ganska bra nu. En del i klassen har varit i Sverige kortare tid. De kanske inte förstår allt som står i tidningen. När Hamed kommer hem från skolan ser han familjen som bor i huset bredvid. Det är en pappa och en mamma och två barn. Han ler mot dem. Men pappan vänder sig bort. Han ropar på barnen och de går in i huset allihop. Hamed

tycker att de har det fint. De har en studsatta och cyklar och en fin bil. Allt ser så ordentligt ut. Hamed skulle också vilja ha det så. Hamed saknar sin mamma och pappa. Han saknar mammas goda mat. Ibland bråkar barnen i grannhuset. De skriker åt föräldrarna och smäller i dörrar. Hamed förstår inte det. Han tänker att de borde vara glada. De får ju bo med sina egna föräldrar. En gång hörde Hamed pappan prata i sin mobil. De har ju så fina kläder, de där pojkarna, sa pappan. Hamed förstod att han menade Hamed och hans vänner. Hameds kläder är köpta på rea. Men Hamed är nog med att tvätta och stryka dem. Hur har de råd med så dyra kläder? Och mobiler allihop, sa pappan i sin mobil. Den är begagnad. Men han vill kunna skicka sms precis som alla andra. Hamed blev ledsen när han hörde pappan säga så där. Han blev inte så förvånad, men ändå ledsen. Han vet att många inte gillar sådana som han. Fast han vet inte varför. Hamed vill bli läkare. Det vet han redan nu. Han pluggar jämt. Han måste vara bäst. Hamed känner att han är skyldig mamma det. Som läkare kan han göra något för sitt land. Han kan åka hem och hjälpa skadade och sjuka barn. Hamed vill göra något bra. Och han vill lära sig allt nu. Hemma kunde han inte gå i skolan som han ville. Skolan stängdes ibland, Eller så var det för farligt att gå dit. Det var krig. Hamed har missat mycket. Därför är skolan viktig nu. Hamed går in i huset där han bor. Hans rum ligger på bottenvåningen. Där står en säng och ett skrivbord. Det är ett fint rum. Men Hamed har svårt att sova på nätterna. Hamed har för många svåra minnen. Otäcka minnen. Onda minnen. Han minns talibanernas våld. Han minns hoten från olika grupper som ville ha pengar. Och han minns kidnappningarna. Människor bara försvann. Det kunde vara grannar eller vänner. Det kanske hade vägrat betala skurkarna som hotat dem. Men ibland visste man inte ens varför någon försvann. En dag kidnappades Hameds pappa. Hamed var hemma när männen kom. De var maskerade och hade vapen. De skrek att pappa skulle följa med. Pappa ropade till Hamed att ta hand om mamma och småsyskonen. Senare hittades Hameds pappa. Han var död. Kroppen var utan huvud. Det är svårt att tänka på. Då bestämde Hameds mamma och farbror att han skulle åka långt bort. De var rädda att Hamed också skulle bli dödad. Eller att han skulle tvingas delta i kriget och skjuta människor. De lånade en massa pengar och sålde fåren för att Hamed skulle kunna resa. De betalade en människosmugglare so hjälpte honom att fly. Hamed tänker ofta på mamma. Han undrar hur hon och småsyskonen har det. De ville rädda honom. Men Hamed har dåligt samvete för att han inte är hos dem och hjälper dem. Det är pannkakor till middag. Hamed gillar pannkakor. Det är lent och snällt och varmt för magen. Han sitter bredvid max som jobbar i huset. Max gillar också pannkakor. Efter maten läser Hamed läxor. Det är matte, och det är lätt. Då kommer max in i Hameds rum. Han sätter sig på sängen. Hur är det? Säger max. Okej, säger Hamed. Jag läste om dig i tidningen. Vilken bra artikel det var. Och vilken snygg bild på dig! Säger Max. Max är nästan lika gammal som Hameds pappa. Hamed tycker om max. De pratar lite om EM i fotboll som börjar om några veckor. Hamed tänker hålla på Sverige. Afghanistan är inte med för det ligger inte i Europa. Hade Sverige spelat mot Afghanistan hade det varit svårt för Hamed att välja vilka han skulle heja på. Mitt i natten hörs en smäll och kras av glas. Hamed sätter sig rakt upp i sängen. Han blir klarvaken. Han tror han är hemma i Afghanistan, då när hans pappa kidnappades. Han ser allt framför sig igen och blir så rädd. Är det krig nu? Ska han dö? Skjuter någon? Är det bomber? Hamed hör hur någon slår på ytterdörren. Är det honom de ska hämta nu? Ska han också bli halshuggen, som pappa? Åk hemmm! Stick härifrån! Ropar någon. Då minns Hamed var han är. Han är i Sverige. Han är inte i Afghanistan. Men det är otäckt ändå. Hamed hör att Abdi skriker. Abdi är från Somalia och bor i rummet bredvid. Hamed går upp och tittat in i Abdis rum. Det är tomt. Hamed letar.

Trasig

Jag kan sätta på den. Ida tar kondomen ifrån mig. Hon trycker ut den lite och rullar på den. Jag tittar på hennes långa naglar. Rödmålade som vanligt. Hon har tårar i ansiktet. Det här är sista gången. Det är mest hon som vill. Jag har precis gjort slut. Eller, ja vet inte om vi varit ihop. Vi har aldrig sagt så. Ihop, POJKVÄN. Flickvän. Vi har träffats. Hånglat. Druckit. Legat med varandra. Rökt på. Jag vet inte var hon har fått tag i haschet. Hon ser liksom inte ut som en som röker hasch. Hur en sån nu ser ut. Jag och Ida har aldrig hållt handen när vi varit ute. Jag och Ida har nästan aldrig varit ute tillsammans. Vi hälsar inte i skolan. Hon går Natur. Jag tror att hon pluggar rätt mycket. Hon är väldigt snygg. Så där riktigt snygg. Klart jag vill ligga med henne. Men det här är sista gången. Jag kommer. Ida gör det inte. Hon kliver av mig. Jag tittar på kondomen. Den är nästan tom. Så ser jag varför. Fan. Vad är det? Frågar hon. Kondomen, säger jag. Den gick sönder. Hon tittar på mig. Hon ser rädd ut. Jag har typ ägglossningen nu, säger hon. Fan, Fan, fan fan. Tänk om jag blir med barn, säger hon. Jag tänker på Elin. Vi har inte legat med varandra ännu. Men vi är ihop. Hon frågade mig faktiskt. Och jag sa ja. Jag tror att jag är kär i henne. Jag klär på mig. Ida sitter kvar. Hon tittar på mig. Jag ser henne snabbt i ögonen. De ser ensamma ut. De lyser ensamhet. Och jag tänker att det där måste jag skriva ner. Hennes ögon lyser ensamhet. Det låter bra. Som en dikt. Jag skriver rätt mycket dikter. Kan vi inte fortsätta ses ändå? Frågar hon. Det går inte, svarar jag. På grund av den där lilla punktjejen. Elin. Jag går mot ytterdörren. Sätter på mig och snörar kängorna. Det tar flera minuter. Arton hål. Ida kommer efter mig. Hon har tagit på sig trosorna. Annars har hon inget på sig. Hon är helt perfekt. Kan du inte stanna lite till? Frågar hon. Jag säger inget. Det finns öl i kylan. Jag reser mig upp. Hej då, säger jag och öppnar dörren. Man måste stänga den inom trettio sekunder. Annars går larmet. Jamen stick då. Skriker hon. Jag hör av mig när barnet kommer ! Jag smäller igen dörren bakom mig. Dörren till det fina huset. Idas föräldrar är visst aldrig hemma. Ida har aldrig varit hemma hos mig. Jag går förbi Ica, det var där ida och jag sågs första gången. Eller, vi hade sett varandra i skolan. Men aldrig hälsat. Varför skulle vi? Ida går natur i tvåan. Jag går första året på estetisk. Alla vet vem Ida är. Snyggaste tjejen i skolan. Säkert med de rikaste föräldrarna också. Och alla vet nog vem jag är. Det är inte alla som har blått hår. Ida var full den gången. Jag också, fast inte så mycket. Hon skrek åt någon i mobilen. Sedan vände hon sig mot mig. Vad glör du på? Sa hon. Jag tänkte gå vidare. Men ida tog min hand. Och log. Farliga pojken, sa hon. Kom. Så drog hon med mig till sitt hus. Sitt fina hus nere vid ån med namn på. Villa Solberga. Hon bad min ta av kängorna. Det tar fem minuter att göra det svarar jag. Ida lutade sig fram. Och kysste mig, riktigt borrade in tungan. Hon smakade ök. Och rök. Det är värt besväret, sa hon. Vi låg med varandra då. Vi ligger alltid med varandra när vi träffas. Fel. Vi låg alltid med varandra. Det var sista gången idag. Jag tänker på kondomen. Jag är sexton år. Ida nästan arton. Ingen vet om oss två. Nej jag vill inte, säger Elin. Inte än. Jag tar bort handen från hennes gylf. Elin tittat på mig. Jag tror inte att jon har legat med någon. Hon tittar bort mot sin stängda dörr. Musiken är avstängd. Ifall någon skulle knacka på dörren. Men jag kan ta av tröjan, säger hon. Jag nickar. Hon har en svart bh under. Vi kysser varandra. Jag tar på hennes bröst. De är mindre än Idas. Min mobil ringer. Ska du inte kolla vem det är? Frågar Elin. Jag rycker på axlarna. Jag ser att det är Ida. Jag tänker på den trasiga kondomen. Och trycker bort henne. Plötsligt vill jag bara iväg. Vem var det? Frågar Elin. Mamma, svarar jag. Måste hem. Hur kan du veta det utan att prata med henne? Frågar Elin. Jag tittar på henne. Hon är väldigt söt. Jag har spanat in henne i flera månader. Det kommer ett sms från Ida. Elin sträcker sig för att se. Jag trycker snabbt bort Idas sms. Mamma igen, säger jag. Om jag inte går hem nu spöar hon mig. Elin tittar förfärat på mig. Det tar några sekunder innan hon fattar att jag skojar. Jag pussar på hennes näsa. Den är fin. Jag måste hem och äta säger jag. Du kan äta här säger Elin. Din

mamma gör inte vegetariskt, va? Frågar jag. Nej, svarar Elin. Jag tittar på hennes bröst. Jag kysser först det ena, sedan det andra. Vi ses, säger jag och tittar på dem. Du är inte klok, skrattar Elin. Det regnar när jag går hem. Det är skönt. Jag svarar inte på Idas sms. Elin sitter i mitt knä. Alla vet att vi är ihop. Elin vill att alla ska veta, tror jag. Ida går förbi med några kompisar. Fan, vad hon glodde säger Elin. Vem? Säger jag, fast jag vet. Naturbruden, svarar Elin. Ida Lindberg. Jag tittar upp, ser ida bakifrån. Hon har tajta jeans på sig. Tänk om hon verkligen är med barn. Att det växer något inuti henne. Jag slår bort tanken. Jag vill inte tänka på det. Hon kanske är kär i dig, säger jag till Elin. Hon smäller till mig med svenskaboken. Jag går en omväg. Förbi lekplatsen. Jag vet inte riktigt varför. Barnen åker rutschkana, gungar, gräver i sanden. Det är mest mammor där. En ser inte så gammal ut. Plötsligt står det en tjej framför mig. Hej! Säger hon. Hej, säger jag. Hur får man blått hår? Undrar hon. Lätt säger jag och håller fram handen. Man rör någon annan som har blått hår. Men tjejen kramar om mig istället. Hon kramar mina ben. Sedan springer hon iväg. Mamma ropar hon. Jag ska också få blått hår. Jag tittar mig i spegeln när jag kommer hem. Håret har växt ut, kanske någon centimeter. Jag ser mig själv i ögonen. Pappa. TÄNK OM jag var pappa. Gå med mitt barn till lekplatsen. Jag undrar om man får färga håret på små barn. Det får man nog inte. Jag sätter mig vid skrivbordet. Slår på datorn. Och skriver: Dina ögon lyser ensamhet men i magen växer sällskapet. Det låter inte klokt. Jag raderar, behåller bara första raden. Elin ringer på den vanliga telefonen. Vi pratar länge. Hennes föräldrar ska skiljas. Mina gjorde det för länge sedan. Ida ringer två gången under samtalet. Jag har mobilen på ljudlöst så elin hör inte.

Min

Jag har alltid vetat att Shelly är den perfekta tjejen för mig. Ända sedan vi först träffades när vi var tolv. Hon gick i min klass och jag kunde inte sluta titta på henne. Hon hade håret uppsatt i hästsvans som liksom svängde när hon gick, och hon hade ett charmigt skratt. Varför frågade jag aldrig om hon ville gå ut med mig? Mest för att jag var ganska blyg på den tiden. Och jag hade väldigt många finnar ett tag också, vilket gjorde det hela ännu värre. Jag var rädd att Shelly skulle skratta åt mig om hon fick veta att jag gillade henne. Så i stället betraktade jag henne på avstånd i flera år. Ibland gav hon mig ett leende och då kändes det som om jag gick på moln. Hon måste ha känt samma sak, för när hon log mot mig var det på ett speciellt sätt. Leendet hon gav mig var inte som de leenden hon gav alla andra, det var jag säker på. Jag visste att det en dag skulle bli vi två- jag bara visste det. Men så blev Shelly ihop med den bästa kompis Pete. Pete visste att jag gillade Shelly. Eller han hade åtminstone vetat det året innan. Men jag antar att han måste ha glömt bort att jag gillade henne, eller så trodde han att jag inte gjorde det längre. Hur som helst bjöd han ut henne. Jag blev helt förkrossad. En brännande känsla bubblade upp inom mig, och varje gång jag såg dem tillsammans blev det värre. Pete märkte ingenting. ”du borde följa med oss ut nån gång” sa han en dag. ”skaffa dig en dejt”. Du har aldrig nån flickvän. Vad är det för fel på dig egentligen, är du böj eller nåt? Så jag frågade karen om hon ville gå ut med mig. Jag var inte intresserad av henne, men hon sa ja och följde med mig ut tillsammans med Pete och Shelly. Det var en mardröm. Karen försökte hålla mig i handen hela tiden och blev arg när jag inte ville kyssa henne. ”varför tittar du på Shelly hela tiden?” utbrast hon till slut. ”det gör jag väl inte” ”jo, det gör du. Hela tiden. Om du nu gillar henne så mycket, varför frågade du då mig om jag ville följa med ut?” Jag kunde inte förklara. ”Det var ett misstag,” sa jag. ”förlåt”. Karen gick ilsket därifrån. Pete började hängla med Shelly. Jag ville inte titta på så jag gick också hem. Efter det visste jag att jag måste göra något. En dag efter skolan, när jag hade försäkrat mig om att Pete inte fanns i närheten, väntade jag in Shelly borta vid skolgrindarna. Så fort hon dök upp högg jag i hennes arm. ”Åh,

hej, Matt”, sa hon förvånad. ”är allt okej?” ”du måste göra slut med honom” sa jag, bara sådär. Jag hade inte menat att säga det rakt ut, men när jag såg på Shelly brukade jag alltid få svårt att tänka klart. ”va”? Sa hon. Jag vet inte vad det var som flög i mig. Det var som om min mun började prata av sig själv, och jag lät inte riktigt klok. ”du borde vara med mig”, sa jag till henne. ”Med mig”. Inte med honom. Det vet du om, eller hur?” Shelly gav mig en konstig blick som om hon inte var säker på om jag skämtade. ”oh, matt, mår du bra, eller?. Jag grep tag om båda hennes armar så hon var tvungen att vända sig mot mig. Att vara så nära henne fick mitt hjärta att rusa. ”märker du ingenting? Fattar du inte? Vi två borde vara tillsammans. Jag har vetat det i flera år”. ”varför har du aldrig sagt det då?” ”jag var blyg”, sa jag. Hon skrattade. ”du verkar inte speciellt blyg nu” jag kan inte hjälpa det”, sa jag. ”jag vill ha dig”. Hon rynkade pannan. ”jag är ihop med Pete”. ”jag vet. Det är det jag menar. Du måste sluta vara med honom. Gå ut med mig istället. Snälla”. Hon bet sig i läppen ”matt, jag gillar dig men... Jag grep tag i henne och drog henne tätt intill mig. ”lyssna”, sa jag. ”känner du hur ditt hjärta slår?” ”Lägg av, Matt.” Hon kämpade för att komma loss, men jag höll henne fast. Det var underbart att få känna hennes doft på så nära håll. ”lyssna”, sa jag igen. ”känn efter. Kan du förstå hur mycket du betyder för mig?”. Han slet sig ur mitt grepp. ”Matt, lägg av. Du kan bara ta tag i mig så där. Du äger inte mig. Jag tillhör inte någon”. Jag visste inte vad jag skulle säga. Jag visste bara att hon hade fel. Hon var min, bara min. Det var meningen att vi två skulle vara tillsammans. Hon visste bara inte om det än. Pete var upprörd. ”Hon gjorde slut, Jag kan inte fatta att det är sant” Det kunde inte jag heller. Shelly hade gjort slut med pete! Det måste betyda att hon äntligen hade förstått. Hon måste ha förstått att vi var som gjorda för varandra. Jag försökte vara hygglig mot Pete eftersom Shelly hade dumpat honom, men jag hade kunnat vara en bättre kompis. Inombords darrade jag av förväntan. Hur lång tid skulle det ta innan Shelly kom till mig? Men hon gjorde inte det. Jag väntade och höll mig i närheten av henne i skolan, men hon kom aldrig fram. ”Varför hänger du efter oss hela tiden” frågade kim, en av Shellys kompisar. ”Det gör jag väl inte”, sa jag. ”Det gör du visst. Det är obehagligt. Gå härifrån”. Jag tittade bort mot Shelly som satt och fnissade med några kompisar. Bara att få se det där leendet och höra hennes underbara skratt...det gjorde mig modig. ”Vet du om Shelly skulle vilja gå ut med mig?” frågade jag. Kim rynkade på näsan. ”Med dig?” Sedan brast hon i skratt och gick sin väg. Jag kände mig generad och dum. Det var då någon berättade för mig om Robs fest. Det här skulle bli min stora chans! Shelly skulle helt säkert dyka upp på festen, och Pete ville inte gå på grund av henne. Så jag skulle få henne för mig själv. Jag ägnade timmar åt att göra mig iordning. Jag använde till och med rakvatten. Det brände och stack i huden, men sedan luktade jag jättegott. När jag var klar såg jag riktigt bra ut. Hur skulle Shelly kunna motstå mig? Fast jag måste säga att Shelly var rätt snygg själv. Hon hade på sig en kortkort lila kjol och ett litet rosa linne och shit, vad snygg hon var! Det var som om jag hade fattat eld och mina armar och ben brann. När jag hörde Shelly skratta gick en varm ilning genom min kropp, som om jag hade kommit för nära en eldslåga. Sedan tittade hon upp och fick syn på mig och hon log. Hon log verkligen mot mig! ”Hej Matt” sa hon och höll upp en plastmugg. ”Hämtar du en vodka åt mig”. När jag kom tillbaka med våra drinkar sa hon högt inför alla: ”Det här är Matt. Han vill att jag ska gå ut med honom”. Jag tog en klunk ur mitt vodkaglas. ”Nå”? Sa jag. ”Nå vadå?” ”Nå?, tänker du göra det?” Hon flinade igen. ”Du ger inte upp i första taget, va?” ”Nä”, sa jag. ”Dansa med mig.” Vi dansade en stund och sedan hämtade jag en drink till åt henne. Och en till. Ju mer hon drack, desto snällare blev hon mot mig. Varje gång hennes mugg var tom hällde jag mer vodka i den. ”Vet du vad?” sa hon efter ett tag. ”Du är rätt söt i alla fall”. Hon lutade sig fram mot mig och, tja den här chansen kunde jag bara inte.